

Sara Škrobo

„Margaret Thatcher i Falklandski rat; jugoslavenska perspektiva i hladnoratovski kontekst“

1. Uvod

„Bivša britanska premijerka Margaret Thatcher obilježila je jednu eru, usmjerila budućnost britanske ekonomije, bila je jedan od najznačajnijih svjetskih vođa za vrijeme Hladnog rata, i otvorila put ženama u politici diljem svijeta. Bez obzira na njene uspjehe i propuste, značajno je obilježila drugu polovicu 20. stoljeća (...)“, pisao je *Jutarnji list*¹ 8. travnja 2013., povodom premijerkine smrti.

Nisu ju svi hvalili. Dok su pripreme za veliki posljednji ispraćaj bile u tijeku, ulice Londona vrvile su masama koje su oduševljeno skandirale konačnom odlasku „Željezne lady“. Na zgradama ispisani natpisi sadržaja „Rot in hell, Maggie Thatcher“² i „Ding dong the witch is dead“³ pokupili su medijsku pažnju i zauzeli nekoliko minuta dnevnih vijesti po cijelome svijetu.

Thatcher je najveću popularnost stekla nakon britanske pobjede u Falklandskom ratu 1982. godine. Falklandsko otočje, ili *Las Malvinas* na španjolskom, je skupina otoka u Južnom Atlantiku, blizu argentinske obale. Manje provokacije i sukobi između Velike Britanije i Argentine trajali su od vremena kada je Argentina stekla neovisnost od Španjolske početkom 19. stoljeća i počela zahtijevati vlast nad Otocima. Argentinske vlasti na čelu s diktatorom Leopoldom Galterijem izvršile su invaziju na otočje 2. travnja 1982. Britanci su, iznenađeni argentinskim zauzimanjem njihovog teritorija, odgovorili kontranapadom u svibnju. Konačno, „Britanci su putovali 8000 milja na jug kako bi obranili zemlju za koju većina engleskih učenika nikada nije ni čula“⁴, piše Jonathan Blitzer u *The Nation*. Kritičari Margaret Thatcher tvrde da je premijerka iskoristila Falklandski sukob kako bi dobila na popularnosti u zemlji, skrenula pozornost svojih birača s problema na unutarnjem planu i osvojila drugi mandat. Argentinska je strana, prema većini tumačenja, imala slične ciljeve – iznimno nepopularna vojna diktatura generala Galtierija planirala je povratkom Falklandskog otočja ujediniti Argentinu i osigurati svoj ostanak na vlasti.⁵

Postavlja se pitanje kakvu su ulogu, ako ikakvu, u ovom sukobu imali sami Falklandski otoci i što je rat značio za britansku, a što za argentinsku stranu? Kakvo mjesto ovaj rat zauzima u kontekstu politike i ideologije Hladnoga rata? Preispitat ću tvrdnje o tome kako je Thatcher krenula u rat da bi osvojila još jedan mandat, a Galtieri da bi ostvario „argentinske teritorijalne ambicije“⁶, prema britanskom tumačenju. Da bih to postigla, potrebno je najprije analizirati položaj Velike Britanije u međunarodnom ozračju, unutarnju i vanjsku politiku Margaret Thatcher, te položaj zemlje unutar zapadnoga bloka, tj. odnos sa Sjedinjenim Državama. Krećem od pretpostavke da je Falklandski rat bio rezultat niza nesporazuma između dvaju strana i različitih tumačenja povijesti spora koji seže još u 19. stoljeće. Godine 1982. Argentina više nije mogla čekati da se dogodi diplomatsko rješenje, a Velika Britanija nije si mogla dopustiti politiku popuštanja; štoviše, hladnoratovsko ozračje koje je tada vladalo nije dopuštalo popuštanje. Stoga je potrebno uzeti u obzir unutarnjopolitičku i vanjskopolitičku situaciju Velike Britanije i Argentine, klimu Hladnoga rata, kao i povijest spora i pregovora koji su se odvijali do izbijanja oružanog sukoba, da bi se rat shvatio u potpunosti i da bih mogla dati odgovore na postavljena pitanja.

Cilj posljednjega dijela ovoga rada je predstaviti Thatcher kao sveukupnu ličnost i fenomen toga vremena, onako kako ju je doživljavao jugoslavenski tisak. Stoga ću, korištenjem materijala iz Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu, nastojati obuhvatiti cjelokupnu jugoslavensku percepciju o njoj, njenom dobu i politici thatcherizma. Falklandski rat ovdje služi kao najupečatljiviji i najsnažniji primjer njezine politike.

2. Historiografija, metodologija i izvori

Sve dokumente o Margaret Thatcher prije i za vrijeme njezina tri premijerska mandata, kao i dokumente vezane za Falklandski rat, pronašla sam na internetskim stranicama *Fondacije Margaret Thatcher* (margaretthatcher.org). Ova internetska stranica sadrži širok izbor izvora iz britanskih arhiva (većinom iz Nacionalnog arhiva u Londonu), ali i iz arhivskih ustanova u Washingtonu.

Fondacija Margaret Thatcher osnovana je 1991. godine sa svrhom podupiranja i unapređenja općih političkih i ekonomskih sloboda. Među glavnim su ciljevima ove institucije promocija demokracije, slobodnog tržišta i vladavine zakona, kao i podupiranje jakih transatlantskih veza između Velike Britanije, Europe i Sjeverne Amerike.⁷ Nastala na stajalištima i idejama Lady Thatcher, *Fondacija* djeluje na prikupljanju sredstava i financiranju projekata za promociju poslovnog, zakonodavnog i tehničkog obrazovanja po zapadnim uzorima, posebice u zemljama bivšeg Istočnog bloka. Nadalje, ova organizacija aktivno surađuje s dobrotvornim ustanovama, školama, sveučilištima i velikim kulturnim institucijama.⁸

Osim izvješća sa sastanaka britanske ili američke s argentinskom vladom, te sastanaka i bilateralnih razgovora britanskih predstavnika s predstavnicima vlada Europske unije ili Sjedinjenih Država, na raspolaganju su i brojni govori Margaret Thatcher o temama vezanim za unutarnju i vanjsku politiku. Među brojnim dokumentima koje sam konzultirala nalaze se i transkripti telefonskih razgovora, uglavnom između Thatcher i američkih predsjednika Jimmyja Cartera i Ronalda Reagana.

Mnogo je knjiga i znanstvenih članaka napisano na temu politike i ostavštine Margaret Thatcher i/ili rata na Falklandsko otočje. Pri svome radu, između ostaloga, služila sam se premijerkinim memoarima, naslovljenim „The Downing Street Years“ („Godine u ulici Downing“) i biografijom Margaret Thatcher autora Robina Harrisa. Potonje djelo izdano je 2013. godine i nosi naslov „Not for Turning – The Life of Margaret Thatcher“. Za uvid u opću političku situaciju toga vremena, konzultirala sam djela poput „Diplomacije“ Henryja Kissingera i „Narodne povijesti SAD-a“ Howarda Zinna koja sadrži dragocjen pregled i kritički osvrt na hladnoratovsku američku politiku. Osim knjigama, koristila sam brojne znanstvene i novinske članke. Neki se bave samo thatcherizmom u unutarnjopolitičkim ili vanjskopoličkim uvjetima, a neki su usmjereni na izbijanje, tijek i posljedice Falklandskoga rata.

Jim Rentschler, američki diplomat i tadašnji službenik Bijele kuće, bio je u delegaciji koja je sudjelovala u pregovorima za rješavanje sukoba na Falklandima 1982. godine. Rentschler je svoj dnevnik, koji je vodio za vrijeme Falklandskoga rata, dao *Fondaciji Margaret Thatcher* na korištenje i odobrio objavljivanje istog. Dnevnik se pokazao veoma korisnim i zanimljivim izvorom, jer osim uvida u razvoj rata na političkom i vojnom planu, Rentschler ovdje opisuje i raspoloženje koje je vladalo prilikom pregovora, sitne detalje poput izgleda ureda premijerke u Londonu ili sitnih trzavica među političarima za pregovaračkim stolom.

Za informacije o argentinskoj povijesti i kulturi sjećanja na Falklandski rat koristila sam monografiju Leopolda Arcadija Zarze, argentinskog zapovjednika vojne avijacije. Monografija se bavi Falklandskim (Malvinskim) ratom iz argentinske perspektive i pruža čitav niz zanimljivih informacija koje nije moguće pročitati u, uvjetno rečeno, „prozapadnjačkoj“ literaturi. Komparacija jedne i druge verzije dala je zanimljive rezultate.

Iako sam se obilno koristila literaturom, u poglavljima o samom tijeku rata ključnu faktografiju crpila sam uglavnom iz izvora. Ponegdje sam koristila i podatke iz dokumentarnih filmova, kao što su *Falklandska ostavština* povjesničara Maxa Hastingsa i epizoda o Falklandskom ratu iz serijala *Bojišnice 20. stoljeća* iz produkcije BBC-ja. U poglavljima o Jugoslaviji i jugoslavenskim međunarodnim odnosima, s naglaskom na odnose s Velikom Britanijom, koristila sam epizode iz serijala Luke Mitrovića, pod naslovom *Jugoslavija – Država za jedno stoljeće*.

Za uvid u jugoslavensku perspektivu o ovim događajima, konzultirala sam novinske napise iz Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu. Uglavnom sam se koristila člancima iz novina kao što su *Vjesnik*, *Oslobođenje*, *Svijet*, *Danas* i *Politika*.

Osim novinskih zapisa iz Hrvatskog državnog arhiva, koristila sam se i nizom internetskih članaka novijeg datuma koji su objavljeni prije ili nakon smrti Margaret Thatcher. Isto tako, pronašla sam nekoliko digitaliziranih napisa iz stranih novina, kao što je članak iz *Glasgow Herald*a iz 1980. te naslovnica iz novina *The Sun* iz 1982. godine.

Novinski napisi obuhvaćaju period od petnaestak godina, od trenutka kada je Thatcher 1975. postala predsjednicom Konzervativne stranke, sve do 1990. godine. Cilj je pružiti opću sliku o predodžbi kakvu su novine u to vrijeme davale o britanskoj premijerki te njenoj politici i pojavi općenito. Falklandski rat najreprezentativniji je moment njezine karijere, politike i – može se reći – ideologije u zakuhtavajućoj hladnoratovskoj situaciji. Zato sam izabrala ovaj događaj o kojem

sam provela svojevrsnu „studiju slučaja“, kako bih na izvorima prikazala dvije strane rata koji zauzima središnje mjesto u karijeri Margaret Thatcher.

2.1. Početak rata i pregovori

Iz prijepisa diplomatskih razgovora, kao i iz memoara Margaret Thatcher i transkripta njenih telefonskih razgovora s upraviteljima Falklanda i članovima svoje Vlade, vidi se kako Britanci nisu očekivali vojnu akciju s argentinske strane. Pregovori u New Yorku završili su mjesec dana ranije i načelni dogovor je postignut; Britanija je čak pristala i na povlačenje svoje ratne mornarice s Otoka kako bi stanovništvu i ostaloj javnosti demonstrirala povjerenje u Argentinu i njezine namjere.⁹

U članku smo već spomenuli da je Argentina zauzimanjem Otoka željela potaknuti što brže pregovore, odnosno pregovarati s pozicije sile. Dana 1. ožujka 1982., točno mjesec dana prije početka sukoba, argentinska je Vlada javno obznanila odluku da je Argentina slobodna sama birati najbolji način u rješavanju Falklandskog sukoba, te da će tako i učiniti. Ipak, Velika Britanija i dalje nije ovo smatrala razlogom za veću zabrinutost; London je zauzvrat uputio ultimatum Buenos Airesu tražeći da argentinski radnici u tvornici na otocima South Georgia maknu argentinsku zastavu jer rade pod britanskim zakonom.¹⁰

Nadalje, Argentinci su mislili da je Britanija izgubila interes za Otoke i da neće odgovoriti vojnim putem.¹¹ Do rata je doveo niz nesporazuma, odnosno krivo tumačenje poteza britanske Vlade: Britanija je u periodu prije rata odlučila smanjiti troškove za mornaricu zbog inflacije i unutarnje situacije u zemlji¹², ali to nije značilo manji interes za zaštitu prekomorskih teritorija.

Koliko su Argentinci krivo procijenili situaciju pokazuje izjava jednog argentinskog političara o tom pitanju: „Ovaj problem nema političkog značenja za Ujedinjeno Kraljevstvo. Engleska ne zna što raditi s Falklandima. Oni ih smatraju skupima i predalekima. Ovih 1800 stanovnika zadaju im beskrajne muke. Posljedično, neće biti britanskog protuudara ukoliko se argentinska vojna akcija izvede čisto.“¹³

Prije samog zauzimanja Falklanda, odnosno glavnog grada i luke – Port Stanley, u prosincu 1981. argentinski prerađivači starog željeza nedopušteno su uplovili u luku Leith na otoku South Georgia. Ovo je bio manji incident koji je brzo riješen, a argentinska Vlada izjavila je kako nije imala veze s tim. Tri mjeseca kasnije, krajem ožujka 1982. isto se ponovilo – argentinski prerađivači starog željeza ponovno su uplovili u Leith, podigli argentinsku zastavu i ispalili nekoliko hitaca. Argentinska Vlada je opet izjavila kako nema nikakve veze s tim, te su Britanci odlučili problem riješiti diplomatskim putem, umjesto slanjem mornarice.¹⁴

Međutim, ovaj incident nije tako brzo riješen, stoga su Thatcher i njezina Vlada odlučili poduzeti daljnje korake. Ministar vanjskih poslova, Peter Carrington, zamolio je SAD za pomoć i izvršavanje pritiska na Argentinu. Poslano je dodatno naoružanje kako bi pojačalo snage na brodu *HMS Endurance*; informacije o tim događajima brzo su dospjele u javnost i britanska se Vlada nadala da će to biti dovoljno da potakne argentinsko povlačenje i razrješenje incidenta.¹⁵ Čini se da nitko nije očekivao da će zaista doći do oružanog sukoba. Dana 31. ožujka navečer Thatcher je obaviještena da argentinska flota kreće prema Falklandima i da će vjerojatno stići tamo do 2. travnja. „To je bilo užasno, i potpuno neprihvatljivo. Nisam mogla vje-

rovati: to su bili naši državljani, naši otoci. Rekla sam instantno: ‘ako budu zauzeti, moramo ih vratiti natrag’¹⁶, piše Thatcher u *Memoarima*. Nakon savjetovanja sa Henryjem Leachom, zapovjednikom mornarice, Thatcher je dala svoj pristanak za okupljanje naoružanja i slanje dvaju dodatnih ratnih brodova – *HMS Hermes* i *HMS Invincible* prema Falklandima u Južni Atlantik. Leach je tvrdio da može pripremiti brodove unutar 48 sati i vjerovao je u britanski uspjeh.¹⁷ Prema nekim autorima, jedna od osoba koje su najviše priželjkivale rat bio je upravo Leach – jedino tako je mornarica mogla pokazati da je još uvijek potrebna i korisna, sa ciljem sprečavanja daljnjih rezova.¹⁸

Sljedeći potez bilo je obraćanje SAD-u. Koliko su nade Britanci polagali u kvalitetu američke diplomacije vidi se iz *Memoara* Margaret Thatcher: „Naša jedina nada sada su Amerikanci – prijatelji i saveznici, ljudi koje bi Galtieri, ukoliko se još uvijek ponašao racionalno, trebao slušati.“¹⁹ Ronald Reagan je odmah obaviješten o događajima i zamoljen za pomoć.

Napad je započeo u rano jutro 1. travnja 1982. Točno u 3:45 po argentinskom vremenu argentinska flota stigla je u luku San Felipe na Istočnim Falklandima. Argentinska strana tvrdi da su Britanci prvi pucali, ali da oni nisu planirali ratovati; njihov zapovjednik, kapetan Pedro Giachino, dobio je naredbu da ispuni misiju tako da „nitko od britanske vojske, ni lokalnog stanovništva ne smije biti ubijen za vrijeme čitave ... operacije.“²⁰ Giachina je upućao britanski vojnik pri njegovom pokušaju da zauzme mjesto britanskog guvernera u Port Stanleyju. Isti guverner kasnije se predao pa su Argentinci podigli svoju zastavu „prvi put od 1833. godine.“²¹ Prema argentinskim tvrdnjama, zauzeće Otoka prošlo je bez žrtava na britanskoj strani, a poginuli kapetan Giachino danas je argentinski nacionalni heroj.²²

Idućega dana u Donjem domu Parlamenta Thatcher je izložila: „Moram reći ... kako Falklandski Otoci i njihovi zavisni teritoriji ostaju britanski. Nikakva agresija ni intervencija ne mogu promijeniti tu jednostavnu činjenicu. Cilj ove Vlade je osloboditi Otoka od invazije i vratiti ih pod britansku upravu što prije.“²³

Kao što je već naglašeno, Velika Britanija se u ovoj situaciji na međunarodnom planu oslonila prvenstveno na Sjedinjene Države. Ipak, Britanija je kao jedan od ciljeva u prvim danima rata postavila dobivanje potpore i od zemalja Europske zajednice i Commonwealtha. Thatcher je prilikom razgovora s Alexandrom Haigom u Londonu rekla kako je primila podršku od francuskog predsjednika Mitteranda i njemačkog kancelara Schmidta. Smatrala je da se problem s kojim se sada suočila njena zemlja odnosi i na druge – to pitanje bilo je bitno za Njemačku zbog Berlina i za Francusku zbog njenih kolonijalnih posjeda. „Ranije smo iskusili opasnosti primirivanja i udovoljavanja diktatorima ... Vrijeme je da netko kaže ‘dosta’“.²⁴

Važno je bilo i dobiti potporu Ujedinjenih naroda, u smislu izdavanja rezolucije koja bi osudila argentinsku agresiju i zahtijevala njihovo povlačenje. Ipak, Thatcher je skeptična prema UN-u u dugoročnom smislu te piše da je Vlada znala da je potrebno „držati naše poslove što dalje od UN-a. S obzirom na Hladni rat koji još traje, te na antikolonijalni stav većine država članica UN-a, postojala je stvarna opasnost da bi nam Vijeće sigurnosti moglo pokušati nametnuti nezadovoljavajuće uvjete.“²⁵ Ona je dakle bila svjesna kolonijalne stigme koju je Britanija i dalje nosila i problema koji bi zbog toga mogli nastati.

2.2. Eskalacija i kraj rata

CIA-ini izvještaji o situaciji te diplomatskim i vojnim mogućnostima zaraćenih strana korisni su jer daju kratak pregled svih informacija sakupljenih i poznatih do datuma kada su izdani. Iz njih saznajemo kakve je opcije Velika Britanija imala na raspolaganju na samom početku ratnih sukoba. Obzirom da su diplomatski odnosi s Argentinom u startu prekinuti, komunikacija može biti nastavljena jedino preko Sjedinjenih Američkih Država ili (eventualno) drugih zemalja saveznica Velike Britanije. Isto tako, komunikacija s Argentinom može se nastaviti kroz Vijeće sigurnosti UN-a; britanski europski partneri mogli bi izvršiti diplomatski pritisak na Argentinu.²⁶

U CIA-inom *Memorandumu* za Alexandra Haiga od 2. travnja 1982. godine mogućnosti ekonomskoga pritiska opisane su na sljedeći način: „Britanske ekonomske opcije su ograničene. Trgovina između Britanije i Argentine nije značajna ni za jednu stranu.“²⁷ Britanija se ne može osloniti ni na blokiranje argentinskih bankovnih računa, zato što britanske banke posjeduju samo oko 10% ukupnog argentinskog bankovnog duga. Procijenjeno je da bi najbolja opcija bilo opće nametanje ekonomskih sankcija Argentinu od strane Sjedinjenih Država i Europske zajednice²⁸, što bi bilo teško postići i provesti. Zapravo, iz spomenutog *Memoranduma* proizlazi da Britanija nema previše diplomatskih ni ekonomskih opcija za rješavanje sukoba s Argentinom; njihova jedina i prava nada zaista jesu bile Sjedinjene Države i Haigova „shuttle“ diplomacija.

Argentina je očekivala kratku akciju zauzimanja Otoka i nije mislila da će Britanija odgovoriti. Samim time nije bila vojno spremna za daljnji rat i defenzivne akcije. „Strateški, rat za Malvinske otoke bio je potpuni neuspjeh za Argentinu“²⁹, jer nisu do kraja definirani ciljevi i načini na koji će oni biti postignuti. Planovi za vojnu akciju brzo su napravljeni i zbog nedostatka vremena nisu obavljene dobre pripreme; na njima je radio manji krug ljudi iz argentinske nacionalne vojne strategije pa je rat iznenadio ne samo London, nego i neke članove u argentinskoj Vladi.³⁰

Velika Britanija je 7. travnja 1982. proglasila zonu zabrane plovidbe koja je sezala do 200 nautičkih milja oko područja Falklandskih otoka. Osim toga, iskoristila je veto u Ujedinjenim narodima kako bi blokirala njihovu diplomatsku intervenciju.

Na čelu operacije bila su dva nosača zrakoplova: *HMS Invincible* i *HMS Hermes*. Osim ova dva, poslano je još tridesetak brodova, a posada je brojala ukupno petnaest tisuća vojnika. Britanski brodovi stigli su 17. travnja do Otoka Ascension³¹ koji su korišteni kao vojna baza. Ovi Otoci nalaze se uz istočnu afričku obalu i udaljeni su nešto više od 6000 km od Falklanda (prilog 1). Istoga dana u Londonu je mornarici dano dopuštenje za napad na argentinske snage u slučaju da uđu u zonu zabrane plovidbe³².

Tjedan dana kasnije, 25. travnja, britanske trupe iskrcale su se na otoku South Georgia i vratile glavni grad, Grytviken, pod britansku vlast. Argentinske snage prisutne na South Georgiji „uskoro su se predale britanskim snagama“³³, a britanskih gubitaka nije bilo. S druge strane, potopljena je argentinska podmornica *Santa Fe*. „Mala argentinska vojska predala se prevladavajućim britanskim snagama ... njihova je zadaća samo bila zaštititi argentinske radnike na Otocima, a ne boriti se za njihovu obranu.“³⁴

Britanci su situaciju shvatili drugačije, što se vidi iz poruke koju je zapovjednik Noott poslao u London: „Počasćen sam obavijestiti Njezino Veličanstvo da se bijela zastava viori pored britanske u Grytvikenu, South Georgia. Bog neka čuva kraljicu.“³⁵

Do početka svibnja britanski su brodovi stigli do Falklandskih otoka. Zona zabrane plovidbe oko Falklanda sada je stupila na snagu, a Sjedinjene Države objavile su podršku Britaniji, nakon što su pokušaji pregovora s Argentinom propali.

Peru i Sjedinjene Države tijekom travnja zajedno su djelovale kao medijatori između Londona i Buenos Airesa, pokušavajući pronaći diplomatsko rješenje sukoba. Naponi su propali do 29. travnja kada Reagan piše Thatcher da je upravo primio „argentinski odgovor kojim ... odbijaju naš prijedlog ... Nužno je sada objaviti da je učinjen svaki mogući pokušaj u postizanju pravednog i mirnog rješenja, i da je argentinskoj Vladi bio ponuđen izbor između takvog rješenja i drugih mogućnosti ... Nema nikakve sumnje o našoj potpunoj potpori vama i načelima međunarodnog prava i reda koja branite ... Mi ćemo također objaviti da argentinsko odbijanje da prekine invaziju i započne pregovore u dobroj vjeri znači da Sjedinjene Države sada moraju usvojiti novi stav prema Buenos Airesu.“³⁶ Ovo je značilo kraj pokušaja Sjedinjenih Država da ostanu neutralne. Istodobno, Britanija je i formalno na svoju stranu dobila najvažnijeg saveznika. Sada su diplomatski napori za postizanje sporazuma prešli na Ujedinjene narode; Velika Britanija formalno je prihvatila posredovanje Ujedinjenih naroda početkom svibnja.³⁷

„Mnogi ljudi vjerojatno misle o Falklandskom ratu kao o ratu Margaret Thatcher. Za mene ... to je zapravo bio rat vođen kroz napise novina *The Sun*“;³⁸ piše za *The Guardian* Roy Greenslade koji je 1982. radio za *The Sun*. O jednom od najupečatljivijih događaja rata, koji je ujedno bio i katalizator daljnjih vojnih akcija, Greenslade piše: „Novinska agencija dojavila je da je pogođen *General Belgrano*. Wendy Henry uzvikkula je ‘Gotcha!’³⁹, ne kao ideju za naslovnice nego kao spontanu reakciju ... MacKenzie ovo je upotrijebio i dizajnirao naslovnice koja je poručivala: ‘GOTCHA. Naši dečki potopili topovnjaču i cijelu krstaricu“; (prilog 2).⁴⁰

Britanska podmornica *Conquerer* pogodila je i potopila argentinsku krstaricu *General Belgrano* koja se u tom trenutku nalazila otprilike 35 milja daleko od zone isključenja.⁴¹ Spomenuta naslovnica iz *The Sun* pokazuje koliko su Britanci podržavali rat za Falklande – razina patriotizma parirala je onoj u Argentini.

Ovaj događaj kasnije je raspravljan u medijima i tisku; s obzirom na to da je krstarica bila izvan tzv. ekskluzivne maritimne zone, javila su se nagađanja o tome da Thatcher nije morala narediti napad na brod, nego je to učinila jer je željela izbjeći daljnjih ratnih sukoba. *General Belgrano* približavao se zabranjenoj zoni s južne strane Falklanda, praćen dvama razaračima. Britanska obavještajna služba pretpostavljala je kako *Belgrano* nosi razorne projekte tipa *Exocet*, te da bi – ukoliko brod dođe unutar dometa britanskih brodova – poraz za Britaniju bio bi siguran.⁴² Kraljevska mornarica nije mogla riskirati takav razvoj događaja, stoga je izdano naređenje za napad na krstaricu *General Belgrano*, iako ona tada još nije bila ušla u zabranjeni prostor.

Thatcher je preporučeno da, u slučaju pitanja o spomenutim događajima, treba objasniti kako je 23. travnja „švicarska ambasada u Buenos Airesu prosljedila poruku argentinskoj Vladi, u kojoj je stajalo sljedeće: ‘Svaki prilaz argentinskih ratnih brodova ... koji bi zaprijetili ometanjem misije britanskih snaga u Južnom Atlantiku, dobit će odgovarajući odgovor.’“⁴³ Iz ovoga proizlazi da je Argentina bila upozorena.

Ipak, suparnička reakcija bila je burna. Potapanje *Belgrana* kasnije je iz argentinske perspektive tumačeno kao jedan od razloga za izbjeći rata. Samo dva dana kasnije, 4. svibnja, Rentschler je zabilježio u svom dnevniku: „Sada je red na Britancima da tuguju, njihov 40 milijuna dolara vrijedan razarač *HMS Sheffield* pogođen je

projektilom *Exocet* i gotovo trenutno pretvoren u goruću masu – još je uvijek plutao ... ali posada ga je napustila.“ Dana 12. svibnja oštećen je razarač *Glasgow*, a do kraja svibnja pogođena su, potopljena ili oštećena još četiri britanska broda: *Glasgow*, *Ardent*, *Coventry* i *Atlantic Conveyor*.⁴⁴ Argentina je u napadima kao svoje najjače oružje i dalje koristila projektele *Exocet* za koje se smatralo da dolaze iz Francuske u Peru, a da ih onda Peru prosljeđuje Argentini.⁴⁵

Thatcher je zbog toga 30. svibnja pisala predsjedniku Mitterandu, tražeći od njega da „pronađe način da odgodi slanje ovih projektila iz Francuske za bar mjesec dana“ iako razumije da je Francuska obvezana ugovorom na dostavu oružja Peruu. Problem je bio taj što je Mitterand ranije obećao Thatcher da će „odgoditi ispostavu oružja kolikogod to bude potrebno“. Sada Thatcher upozorava da bi „ovo moglo imati razarajuće posljedice na odnose između naših dvaju država“.⁴⁶

Peru je u ovome sukobu igrao ulogu medijatora, pokušavajući – zajedno sa Sjedinjenim Državama – pomoći zaraćenim stranama da problem što prije riješe diplomatskim putem. Ipak, peruanska je Vlada istodobno opskrbljivala Argentinu spomenutim *Exocet* projektilima.⁴⁷

U međuvremenu su Britanci napredovali prema kopnu; ovakav razvoj događaja Argentini nije odgovarao. Oni su nastojali izbjeći borbu na kopnu jer argentinska vojska nije bila pripremljena za konvencionalan rat protiv Velike Britanije.⁴⁸ Argentina je planirala izvršiti kratku invaziju: nikakve defenzivne ni veće ratne akcije nisu predviđene ni planirane, kao što je već ranije naglašeno. Britanske kopnene operacije za povratak Otoka izvođene su u tri faze, sa ciljem zauzimanja triju geografskih položaja na Falklandima: luke San Carlos, mjesta Darwin i Goose Green te, konačno – Port Stanley (koji Argentinci zovu Port Argentino) – glavni grad Falklanda. Na bojištu Darwin i Goose Green postalo je jasno da su Britanci u prednosti u zraku kao i na kopnu; Argentinci se više nisu mogli odupirati. Zarza piše kako je na tom području živjelo puno civila te da su „argentinski zapovjednici htjeli izbjeći stradanja civila i pokušali pregovarati evakuaciju stanovništva s britanskim zapovjednicima. Britanski odgovor bio je negativan.“⁴⁹ Čini se da su Britanci time htjeli pritisnuti Argentine na predaju – daljnji nastavak borbi doveo bi do civilnih žrtava. Krajem svibnja dogovoren je prekid vatre na području Darwin-Goose Green „kako bi se izbjegle daljnje nepotrebne vojne i civilne žrtve.“⁵⁰

Posljednja bitka planirana je na području Port Stanleyja, glavnoga grada Falklanda. Britanija je 4. lipnja 1982. uložila veto na uplitanje Vijeća sigurnosti UN-a, koje bi moglo zahtijevati prekid vatre. Zarza je o ovom događaju napisao kako „je bilo očito da je Velika Britanija dala prioritet ratu nad diplomacijom.“⁵¹

Protiv te njegove tvrdnje govori pismo koje je Thatcher uputila Galtieriju dan ranije, 3. lipnja.

Sigurna u britansku pobjedu, ona piše sljedeće: „Ja ću tugovati znajući da su ti ljudi poginuli za slobodu, pravdu i vladavinu zakona. A vi? Samo vi možete odgovoriti na to pitanje.“⁵²

Problem je bio u tome što je Thatcher zahtijevala da se prekid vatre izvrši pod njenim uvjetima, ne uzimajući u obzir probleme u kojima se druga strana nalazila. U spomenutom pismu ona još jednom traži od Galtierija da povuče argentinske snage⁵³; za Galtierija je povlačenje značilo političko ubojstvo i nemire u zemlji, stoga ono nije bilo opcija.

Sjedinjene Države i Peru nastojale su posredovati između dviju strana: Rea-

gan i Haig neprestano su naglašavali kako se kraj rata mora izvesti tako da Argentina ne bude potpuno ponižena, jer će to imati loše posljedice za samu Argentinu, ali i za situaciju u Južnoj Americi, za koju su Sjedinjene Države geografski i politički vezane. Međutim, Thatcher nije željela pregovarati nijedan drugi scenarij prekida sukoba osim argentinskog povlačenja i restauracije britanske uprave na Falklandima.⁵⁴ Iako su Amerikanci i dalje predlagali uvođenje treće strane koja bi pomogla pri rješavanju spora, ali i spriječila potpuno argentinsko poniženje, Thatcher nije pristajala: „Nakon što smo izgubili brodove i živote zbog argentinskog sedmotjednog odbijanja pregovora, ne želimo predati Otoke trećoj strani. Naša namjera je ponovno vratiti Otoke, zatim uspostaviti red i nakon toga razmotriti njihovu budućnost, zajedno s otočanima.“ Pri kraju razgovora dodaje kako je „sigurna da bi Predsjednik postupio jednako kad bi Aljaska bila u sličnoj opasnosti.“⁵⁵

Rentschler je 3. lipnja zapisao u svom dnevniku da Francuzi i Nijemci sada shvaćaju alarmantnost situacije, jer je tada rat već bio u punom jeku u Južnom Atlantiku. „Oni traže od nas da utječemo na Maggie u nadi da bi ona, s obzirom da se približava konačna bitka za Port Stanley, mogla ublažiti britanski vojni uspjeh uz malo umjerenosti i velikodušnosti.“ Komentirajući ovu ideju ironičnim primjedbama o tvrdoglavosti britanske premijerke, Rentschler dalje piše da je Reagan u razgovoru s njom nekoliko dana ranije ispao „veća kukavica od Jimmyja Cartera“ i da je cilj sada „objasniti Željeznoj dami da mi nećemo prihvatiti stalno stanje rata u Južnom Atlantiku.“ U kratkoj analizi situacije, Rentschler piše kako Sjedinjene Države također imaju strateške interese u tom području i da su Amerikanci „već riskirali jako puno u Hemisferi. ... Zbog tog razloga, ne mislimo da je produljena vojna okupacija Falklanda u ičijem (britanskom ili američkom) interesu.“⁵⁶

Konačne borbe za Port Stanley započele su 11. lipnja. Tri dana kasnije general Mario Menendez, koji je vršio funkciju guvernera Falklanda za vrijeme okupacije, kao i funkciju zapovjednika argentinskih snaga, potpisao je prekid vatre s britanskim zapovjednikom Jeremyjem Mooreom. Britanska uprava nad Falklandima ponovno je uspostavljena i time je rat za Ujedinjeno Kraljevstvo završen. Za Argentinu spor oko suvereniteta i nakon toga ostaje aktualan⁵⁷; drugim riječima – rat ništa nije riješio.

U Argentini su nakon poraza počeli neredi i Galtieri je morao odstupiti s položaja.⁵⁸ U Britaniji je situacija bila dijametralno suprotna – pobjeda na Falklandima pridonijela je popularnosti Margaret Thatcher i njezina je Vlada sada mogla biti sigurna u pobjedu na predstojećim izborima. Vojnici su dočekani sa svim počastima u Velikoj Britaniji.

Zapovjednik Jeremy Moore poslao je sljedeću poruku u London: „... 14. lipnja 1982., viši general Menendez predao mi je sve argentinske vojne snage na Istočnim i Zapadnim Falklandima. ... Falklandski otoci ponovno su pod upravom koju su odabrali njihovi stanovnici. Bog neka čuva kraljicu.“⁵⁹

2.3. Argentinska perspektiva

Već spomenuti Leopoldo Arcadio Zarza argentinski je zapovjednik vojne avijacije i autor monografije o ratu za Malvinske/Falklandske otoke, s naglaskom na argentinsku perspektivu o uzrocima, tijeku i posljedicama ovoga konflikta. Ovo djelo veoma je korisno jer pruža potpuno novo svjetlo na ovaj dugotrajni spor koji je i u našu

historiografsku i političku znanost ušao pod utjecajem zapadnjačke historiografije, odnosno narativa koji su oblikovali uglavnom britanski ili američki stručnjaci.

Iako sam već naglašavala razlike između britanskog i argentinskog tumačenja pojedinih događaja vezanih za rat, ovo poglavlje služi dubljoj elaboraciji argentinske strane priče. Smatram da je to važno kako bi analiza Falklandskog sukoba i njegovog položaja u kontekstu Hladnoga rata bila iznesena kvalitetno.

Za Argentinu su Falklandski otoci dio argentinskog teritorija. Zarza piše da trenutni spor ne bi postojao da su dvije države o tom problemu razgovarale i pokušale naći rješenje ranije, nakon britanske okupacije 1833. On čak sugerira da je spor mogao biti riješen prodajom Otoka, kao u slučaju Aljaske između Rusije i Sjedinjenih Država.⁶⁰ Godine 1982. prošlo je ukupno 149 godina od početka stalne britanske uprave nad Otocima, što je dugačak period, a svakim daljnjim vremenom odmakom spor je bilo sve teže razriješiti.

Ovaj spor još uvijek traje, jer krajem rata sukob oko suvereniteta nad Falklandima nije riješen; to je problem koji tek treba biti ponovno stavljen pred Ujedinjene narode. Kako bi se sporu što bolje pristupilo, tvrdi autor, potrebno je dobro razumijeti jednu i drugu stranu. „Obje strane moraju razumjeti kako Otoci mogu biti ili britanski ili argentinski“. Drugim riječima, obje strane imaju jednako pravo pregovarati suverenitet nad njima. Kako bi do toga došlo, potrebno je postići konstruktivnu komunikaciju između Britanije i Argentine; upravo taj element bio je jedan od ključnih uzroka koji je i doveo do rata. Zarza otvoreno piše kako je nedostatak komunikacije „bio posljedica britanskog odbijanja bilo kakvih razgovora o pitanju suvereniteta sa Argentinom.“⁶¹ Iz izvora proizlazi da su i jedna i druga strana bile jednako tvrdoglave i nepopustljive po pitanju suvereniteta nad Otocima; nisu željele pregovarati o glavnom problemu koji je bio srž samoga spora – suverenitet Otoka. Stoga su se razgovori vodili o manje bitnim temama, a o suverenitetu se uvijek veoma oprezno razgovaralo, ili se nije uopće razgovaralo. Ipak, zanimljivo je da su zadnji pregovori prije rata donijeli do napretka na tom području, i to prijedlogom o postupnom prijelazu suvereniteta nad Otocima s Velike Britanije na Argentinu kroz dulje razdoblje. Da su obje strane imale strpljenja dalje pregovarati, možda bi utanačile točnu proceduru kojom bi se takav prijenos izveo.

Prema argentinskom tumačenju, britansko zauzimanje Falklanda nije bilo uspješno. Britanci su okupirali Otoke u periodu kada Španjolska nije bila u mogućnosti njima efektivno upravljati i kada je morala sve snage usmjeriti prema Argentini i ratu za neovisnost koji se tada odvijao. „Prazninu stvorenu nedostatkom španjolskog strateškog dometa Britanija je shvatila kao vlastitu priliku da osigura španjolske nezaštićene posjede za svoje carstvo.“⁶² S druge strane, Velika je Britanija tvrdila svoju legalnu vlast nad Falklandima na osnovi međunarodne doktrine o prijenosu suvereniteta. Prema spomenutoj doktrini, ukoliko država bez ikakvog posebnog prava drži teritorij pod svojom okupacijom najmanje 150 godina, onda ona stječe vlasništvo nad njim i to vlasništvo je stalno. Argentina je izabrala 149. godišnjicu britanske vlasti na Falklandima kako bi ih zauzela i vratila pod svoju vlast; to je ujedno bila i zadnja šansa za povratak Falklanda jer bi od 1983. oni nepovratno pripali Britaniji.⁶³

Načelo samoodređenja na koje se Velika Britanija velikim djelom oslanja nije priznato u Argentini u slučaju Falklanda. Ono se, prema argentinskom stajalištu, „ne odnosi na Falklande jer stanovništvo na Otocima nije autohtono nego

naseljeno⁶⁴, stoga pravo samoodređenja nije primjenjivo. Argentina se ove tvrdnje drži od 1833. godine⁶⁵, kada je Britanija okupirala Otoke.

Argentina danas slavi Dan ratnih veterana 2. travnja svake godine, a u državi se nalaze stotine centara za veterane iz Falklandskog (Malvinskog) rata i čitavu kulturu sjećanja o tom događaju.⁶⁶ „Za vrijeme rata, argentinska nacija ujedinila se u masovnom patriotizmu koji se proširio od desnice do ljevice“⁶⁷; bilo je nemoguće suprotstaviti se ovakvom raspoloženju.

U članku o posljedicama i ostavštini Falklandskog rata, Paola Ehrmantraut uspoređuje izložbe upriličene 2007., na 25. godišnjicu sukoba, u Londonu i Buenos Airesu. Ove dvije izložbe su, naravno, organizirane i osmišljene nezavisno jedna o drugoj. Autorica je uočila razlike između poruka koje su one prenosile, što naglašava razlike u kulturi sjećanja u Velikoj Britaniji i Argentini. „Za Englesku je Falklandski rat uglavnom bio samo još jedna kratkotrajna vojna intervencija, i ovaj relativno prigušen status bio je izražen kroz izložbu.“⁶⁸ Prema autorici, londonska je izložba bila izraz jednoglasnog javnog mnijenja o ratu i ničime nije provocirala pitanja ili raspravu. S druge strane, u Buenos Airesu je upriličena potpuno drugačija izložba koja je „prikazivala i provocirala tadašnju ideološku borbu oko argentinskog sjećanja na rat“⁶⁹ i shvaćanja istog. Budući da je Velika Britanija u ratu pobijedila, možda ovakav rezultat i nije neobičan, te nema potrebe pokretati pitanja i provocirati rasprave. No, za gubitničku stranu spor nije riješen te je prirodno da se Argentinici pitaju što napraviti dalje i kako se suočiti s onime što se dogodilo.

U Argentini postoji obilna literatura koja se bavi razlozima zbog kojih su obje države ušle u rat, kao i razlozima američkog angažmana. „Problem za Argentinu stvara američka potpora Ujedinjenom Kraljevstvu, koja je protiv načela Monroeove doktrine i protiv (američke) odlučnosti da stane na kraj kolonijalizmu“, piše Zarza. Većina autora smatra, slično kao i oni u Britaniji, da su obje države ušle u rat koji je zapravo bio forsiran od strane njihovih vođa – Thatcher i Galtierija – čiji je politički cilj bio ostati na vlasti.

Velika Britanija i njezini europski i američki saveznici smatrali su da događanja na Falklandima daju razloge za zabrinutost široj međunarodnoj zajednici zbog mogućeg sovjetskog angažmana. Argentinska strana tvrdi da, baš naprotiv, nije tražila potporu od Sovjeta. „Argentinski unutarnji rat protiv komunizma i terorizma u 1970-ima vodila je ista ... vojna diktatura“.⁷⁰

Pitanje suvereniteta nad Falklandima ušlo je u nacionalni ustav Argentine, prema kojemu: „argentinski narod tvrdi svoj legitimni i neprenosivi suverenitet nad Malvinskim otocima te otocima Georgias i South Sandwich te nad odgovarajućom maritimnom i otočnom zonom, jer su oni integralni dio nacionalnog teritorija. Povratak navedenih teritorija i potpuna primjena suvereniteta, ... prema načelima međunarodnog prava, stalni su i neprekidni cilj argentinskoga naroda.“⁷¹ Ovo jasno pokazuje da su Malvini/Falklandi važan dio argentinske državne i kulturne svijesti, što je bitan element koji zapadnjačka literatura a ni britanska politika nije uzela u obzir. Jednako tako, britanski narativ o procesu stjecanja neovisnosti od kolonijalnih vlasti u Južnoj Americi ne odražava ni južnoameričku perspektivu. Malo je poznato kako su se borbe za oslobođenje od kolonijalne vlasti vodile i na jugu, a ne samo na sjeveru Amerike te da „Simon Bolivar nije bio jedini George Washington u Južnoj Americi“⁷², piše Zarza. On želi skrenuti pozornost na ekskluzivnost britanskog i sličnih zapadnjačkih narativa koji naglasak stavljaju na događanja u

Sjevernoj Americi, zapostavljajući ekvivalentne događaje u Južnoj.

Dok Velika Britanija tvrdi da joj Falklandi pripadaju na osnovi načela poput samoodređenja i suvereniteta, Argentina tvrdi kako je „britanska prisutnost na Falklandima odraz kolonijalnog ponašanja.“⁷³ Iz ovih različitih shvaćanja proizlazio je i vojni sukob 1982., jer je Argentina smatrala kako međunarodna zajednica neće pružiti podršku kolonijalizmu. Zbog niza nesporazuma i krivih tumačenja, potrebno je obnoviti razgovore između dviju strana i poraditi na njihovom međusobnom uvažavanju. Ukoliko obje zemlje nastave tražiti izvršenje vlastitih zahtjeva ignorirajući drugu stranu, teško će doći do trajnog sporazuma.

3. Jugoslavenska perspektiva

3.1. Međunarodni položaj i diplomatski odnosi sa zaraćenim stranama

Nakon rezolucije Informacijskog biroa komunističkih partija i događaja 1948., Jugoslavija se počela okretati prema Zapadu. Te godine zemlja je zapravo bila isključena iz socijalističke zajednice država te je, sada u „nemilosti“ Istoka, morala pronaći druge načine za vlastiti opstanak i afirmaciju. Politika nesvrstavanja tako je postala, uz socijalizam i samoupravljanje, jednom od glavnih odrednica Jugoslavije i jugoslavenskoga sustava, a Tito (uz Nehrua i Nasera) jedan od začetnika Pokreta. Kako joj samo ime kaže, politika nesvrstavanja odbijala je priklanjanje jednome ili drugome bloku u hladnoratovskim uvjetima i zalagala se za jednakost i nemiješanje u tuđe poslove te miroljubivu koegzistenciju.⁷⁴ Pokret je „promovirao načela suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ne-miješanja u unutarnje prilike bilo koje države ... sa ciljem razvijanja prijateljskih odnosa baziranih na poštovanju načela o jednakim pravima i samoodređenju naroda...“⁷⁵, stoji u završnom zapisniku XVI. Konferencije Nesvrstanih u Baliju 2011. godine. Tako su Nesvrstani s vremenom postali značajni kao treća opcija kojoj su se uglavnom priklanjale zemlje Trećega svijeta i zemlje u razvoju. Pokret postoji i danas te broji 120 država članica.⁷⁶

Jugoslavija je, kako je ranije spomenuto, jedna od začetnica Pokreta, a Tito je nerijetko s njim povezan. Stoga ću u ovom poglavlju, govoreći o odnosima Jugoslavije sa zaraćenim zemljama, ujedno govoriti i o odnosima Nesvrstanih s Argentinom i Velikom Britanijom.

U CIA-inom memorandumu od 2. travnja 1982. za Alexandra Haiga i njegovu misiju u Londonu i Buenos Airesu stoji da će „Argentina vjerojatno iskoristiti svoje veze s Pokretom nesvrstanih i sa zemljama u razvoju u Ujedinjenim narodima kako bi blokirala britanska nastojanja na kolektivnoj osudi invazije u međunarodnom forumu.“⁷⁷

Argentina se Pokretu priključila 1964. godine najprije u ulozi promatrača, da bi 1973. postala punopravnom članicom.⁷⁸ Iz Pokreta je istupila nakon raspada Sovjetskog Saveza i prestanka Hladnoga rata 1991. godine jer, prema riječima tadašnjeg ministra vanjskih poslova Guida Di Tella, „nakon smanjenja istočno-zapadnih napetosti, Pokret nesvrstanih nije više imao smisla“⁷⁹. Ipak, prije devet godina, 2006., Argentina se ponovno pridružila Pokretu u ulozi promatrača.

Nakon izbijanja rata za Falklande Argentina je odlučila prisustvovati sastanku Nesvrstanih u Havani u lipnju 1982., iako je dotad samo pasivno sudjelovala. Ovom prilikom ona je tražila podršku Pokreta u ratu protiv Britanije. S istim je

ciljem prisustvovala i sastanku ministara nesvrstanih zemalja u Nikaragvi krajem iste godine te u ožujku iduće godine na sastanku u New Delhiju.

Argentina je dobila potporu latinoameričkih i ostalih nesvrstanih zemalja za svoju borbu za suverenitet nad Otcima. Međutim, vojna i pomorska prisutnost Velike Britanije na Falklandima zabrinjavala je zemlje koje se nalaze u toj regiji jer takav razvoj događaja pridonosi njezinoj nestabilnosti. Pobjeda Velike Britanije u ratu za Falklande značila je daljnju i ojačanu projekciju britanskog utjecaja na cijelo područje Atlantika. U prilikama hladnoratovske podijeljenosti, ovakva situacija nije odgovarala Nesvrstanim jer je sada postojala mogućnost da ovo područje postane baza za projektile NATO pakta.

No, bez obzira na svu pruženu potporu, Argentina nije mogla parirati britanskoj diplomaciji: Britanija je dobila potporu zemalja članica Europske zajednice, drugih izvanoeuropskih partnera kao što je jordanski kralj Hussein, te od Sjedinjenih Država.

Prvi posjet britanskog premijera (u ovom slučaju premijerke) SFRJ dogodio se u rujnu 1980. godine. *Glasgow Herald* 27. rujna te godine piše kako je “gospođa Thatcher hit u Jugoslaviji”, gdje je između ostalog posjetila Dubrovnik, u kojem je bila “pozdravljena od strane brojnih turista, uključujući i britanske posjetitelje...”⁸⁰ Razgovori su se uglavnom ticali trgovine, ekonomske situacije kako u Jugoslaviji tako i na europskom tržištu općenito, političke međunarodne situacije, događanja u Iranu, Iraku i Afganistanu te zemljama Istočnoga bloka.

Josip Broz Tito preminuo je samo nekoliko mjeseci ranije, 4. svibnja iste godine. Još su se i prije njegove smrti vodile rasprave o tome kako će Jugoslavija izgledati nakon njega. Ustavom iz 1974. odlučeno je da zemljom upravlja Predsjedništvo, u koje ulaze predstavnici svih republika i pokrajina, a Tito je proglašen doživotnim predsjednikom. Nakon njegove smrti, pojedinci su na ovaj položaj dolazili sustavom rotacije; jednom godišnje birao se novi predsjednik Predsjedništva SFRJ.⁸¹

U govoru tijekom večere prvoga dana posjeta Jugoslaviji, britanska premijerka prisjeća se Tita, tvrdeći kako je „predsjednik Tito bio veoma poštovan i cijenjen diljem svijeta, posebice u Velikoj Britaniji. On je za nas bio ne samo simbol Jugoslavije te hrabrosti i ljubavi prema slobodi jugoslavenskoga naroda, nego i neumorne energije i odlučnosti s kojom su, pod njegovim vodstvom, Jugoslaveni izgradili svoju modernu državu.“⁸² Obje strane su se tijekom pregovora u rujnu 1980. složile da je prijateljstvo između njihovih dviju država započelo još u Drugom svjetskom ratu, suradnjom između Winstona Churchilla i Josipa Broza Tita. Ovo prijateljstvo „bazirano je na načelima neovisnosti, suvereniteta, teritorijalnog integriteta, neuplitanja, suradnje i obostrane dobiti.“⁸³

Da je Titov pogreb bio i veliki diplomatski i politički događaj, pokazuju dokumenti iz britanskih i američkih arhiva gdje se čuvaju popisi državnika koji su trebali nazočiti pogrebu. Neki od dokumenata čak predviđaju s kojim bi državnici-ma Margaret Thatcher mogla održati kraće sastanke prije i poslije pogreba. Među željenim kandidatima navedeni su predsjednik Sadat i Indira Gandhi.⁸⁴ Dugačak popis nazočnih na Titovu pogrebu svakako pokazuje dosege jugoslavenske diplomacije; među prisutnima su, osim Thatcher, bili i njemački kancelar Schmidt te francuski predsjednik Giscard.⁸⁵

Jugoslavija je od sedamdesetih godina ulazila u veliku ekonomsku krizu. Vanjski dug nakon Titove smrti iznosio je gotovo 20 milijardi dolara. U zemlji je ne-

dostajalo deviza, te se zbog nedovoljnog uvoza nafte 1980. osjetila nestašica benzina i drugih naftnih derivata. Nedostajalo je i namirnica poput kave ili deterdženata, koje su Jugoslaveni masovno odlazili kupovati u Austriju i Italiju. Gospodarski rast Vlada je nastojala potaknuti posuđivanjem financijskih sredstava, te su se odvijali dugi pregovori sa stranim bankama. Zapadu je bilo u interesu očuvanje Jugoslavije, koja je služila kao tampon zona između dvaju blokova, pa su zapadne zemlje nastojale Jugoslaviji pomoći raznim olakšicama i odgodama plaćanja.⁸⁶

Država je ova sredstva trebala za uvoz napredne tehnologije koja bi zemlju učinila kompetitivnijom na međunarodnom tržištu. Naime, jugoslavenska je ekonomija od šezdesetih godina prolazila određenu decentralizaciju, te su poduzeća imala veći stupanj autonomije. Njihov uspjeh ovisio je, između ostalog, i o uspjehu na međunarodnom tržištu, odnosno o kompetitivnosti i kvaliteti proizvoda koje je poduzeće nudilo.⁸⁷ Budući da država nije mogla platiti uvoz nove tehnologije kako bi poduzeća poradila na kompetitivnosti, potražnja za jugoslavenskim proizvodima na zapadnim tržištima znatno se smanjila.⁸⁸ Ovo je bila jedna od glavnih tema razgovora između Veselina Đuranovića, predsjednika Saveznog izvršnog vijeća, i Margaret Thatcher prilikom njezinog posjeta 1980. godine.

Đuranović je primijetio da je Jugoslavija nekoć izvozila 46 posto prehrambenih proizvoda u Veliku Britaniju te da je ta brojka nakon britanskog ulaska u Europsku zajednicu pala na svega 3 posto. Thatcher je sugerirala da bi možda „agresivniji marketing i uspostava jugoslavenskog vinskog i prehrambenog središta u Londonu pomogli u povećanju jugoslavenskog izvoza.“⁸⁹

Iz ovih se razgovora razaznaje da je 1980. godine Jugoslavija od svih zapadnih zemalja najviše vojne opreme kupovala od Velike Britanije. General Ljubičić požalio se međutim na kašnjenja u isporuci te smanjenje kvalitete robe koja je sve skuplja; Thatcher je obećala ispitati situaciju.⁹⁰ U svakom slučaju, dogovorena je daljnja suradnja.

Zanimljivi su razgovori o međunarodnoj situaciji, posebice o Sovjetskom Savezu i situaciji u Afganistanu. Thatcher je izrazila „zabrinutost o sljedećoj generaciji sovjetskih vođa... Vojna snaga Sovjetskog Saveza bila je veća nego ikada prije. Ona se bojala da bi sljedeća generacija mogla... istu iskoristiti.“ General Ljubičić odgovorio je da Rusi, jednako kao i Britanci, drže svoje vojne zapovjednike pod kontrolom. Pokušavši objasniti da i jedna i druga strana pretjeruju u svojim predviđanjima, Đuranović je rekao da se Zapad boji Istoka jednako kao Istok Zapada, a Jugoslavija se – kao nesvrstana zemlja – bojala razvoja događaja između dviju suprotstavljenih strana. Na premijerkinu tvrdnju da Zapad održava svoje snage zbog obrane, a ne zbog napada kao što to čine Sovjeti, general Ljubičić je kontrirao rekavši da su Sovjeti imali jednaku predodžbu o Zapadu. „Oni misle da su okruženi zapadnim vojnim bazama“, dodao je.⁹¹ U ovom slučaju Ljubičić je oponirao Thatcher i njenoj hladnoratovskoj retorici objašnjavajući kako situacija nije crno-bijela te ukazujući na potrebu da se problem sagleda i iz perspektive druge strane. To je bila sposobnost koju nisu još imali ni Zapad ni Istok, a zbog njezina su nedostatka proizlašli brojni sukobi, među njima i eskalacija Falklandskog rata.

Transkript ovog sastanka vrlo je koristan jer pokazuje koliko Zapad uopće nije razumio procese i geopolitičku situaciju u kojoj se nalazio Istok. U jednom trenutku Thatcher je izjavila da joj nije jasno zašto se Sovjetski Savez boji Kine i njezinog približavanja Sjedinjenim Državama.⁹² Drugim riječima, britanska poli-

tika zanemarivala je važnost triangularne diplomacije. Nadalje, Thatcher tvrdi da „ne može vjerovati da Sovjetski Savez misli da će Zapad napasti“, a to objašnjava činjenicom da je „Britanija, na primjer, provela većinu svoje nedavne povijesti na odricanje od svog teritorija. Ali, dok smo mi predavali teritorij, Sovjetski Savez se širio.“⁹³ Ovaj argument Thatcher vrlo često koristi, smatrajući da to dokazuje sovjetsku agresivnu prirodu. Druga strana mogla bi koristiti sličan argument; primjerice, američku vojnu intervenciju u Vijetnamu i Koreji.

Thatcher je tvrdila da se nadala da će detant uspjeti, ali da je to obostrani proces koji Sovjetski Savez ne provodi. Kao najbolji primjer navela je događanja u Afganistanu te nastavila da „ako jedna zemlja okupira drugu korištenjem vojne sile, onda svijet nije siguran.“⁹⁴ Đuranović je objasnio položaj Nesvrstanih: događanja u Kambodži i Afganistanu izazvala su rascjep među članicama Pokreta. Thatcher je na to dodala da, ako Nesvrstani to žele i ostati, onda moraju igrati važnu ulogu u ovim događanjima⁹⁵, pozivajući tako Jugoslaviju da se *de facto* svrsta uz Zapad po pitanju Afganistana i osudi sovjetsku intervenciju.

Nakon sovjetske invazije na Afganistan Jugoslavijom se proširila propaganda o mogućem sovjetskom napadu i na Jugoslaviju. Vojni krugovi, s ciljem da pokažu kako je Vlada neučinkovita i da ustav iz 1974. treba mijenjati, vršili su vojni i politički pritisak, tvrdeći da se zemlja treba pripremiti na obranu od mogućeg napada Sovjetskog Saveza.⁹⁶ Osim navednih razgovora o prodaji oružja, u transkriptima sastanaka 1980. godine nema daljnjih dokaza o britanskoj asistenciji Jugoslaviji. Do napada ipak nije došlo i uzbuna se pokazala lažnom. Sovjetski Savez takvih planova nije ni imao, a ono što je Zapad smatrao invazijom na Afganistan, za Sovjetski je Savez bilo pružanje tražene pomoći prijateljskoj zemlji.⁹⁷

Razgovori između britanske premijerke i jugoslavenskoga vrha u rujnu završili su u prijateljskom tonu, pozivom jugoslavenskim političarima da posjete London.⁹⁸ Iako se nisu složili po svim pitanjima, obje strane pokazale su želju za daljnjom suradnjom. Thatcher je, kao snažan zagovaratelj oštrog pristupa u politici prema Sovjetskom Savezu, od Nesvrstanih očekivala da odigraju svoju ulogu u tadašnjoj krizi u Afganistanu. S druge strane, Jugoslavija se, zauzeta vlastitim problemima, pozivala na načela na kojima je počivao Pokret – nepristajanje uz jednu ili drugu stranu i izbjegavanje glavne ideološko-političke borbe. Ipak, Jugoslavija je prilikom ovih razgovora nastojala racionaliziranjem situacije smiriti britanski doživljaj Istoka. Retorika na Zapadu u ovom se periodu ponovno zaoštravala do te mjere da će Reagan uskoro Sovjetski Savez nazvati „carstvom zla“.⁹⁹ Ono što je jedna nesvrstana država kao Jugoslavija mogla primijetiti bilo je pretjerivanje s jedne i druge strane, kao i potrebu da se sagledaju obje perspektive. Zapad (ili u ovom smislu Thatcher) na to još nije bio spreman, kako je vidljivo iz razgovora.

3.2. Jugoslavenski tisak o Margaret Thatcher i ratu za Falklande

Iako su određeni bilateralni odnosi između SFRJ i Velike Britanije postojali, kako je izneseno u prethodnom poglavlju, oni su bili ograničena opsega. Velika Britanija Margaret Thatcher bila je zemlja pod palicom konzervativaca, zemlja liberalne tržišne ekonomije i čvrste antikomunističke politike. Thatcher naglašava da su dobri odnosi uspostavljeni zahvaljujući Titovoj suradnji sa Churchillom u vrijeme Drugog svjetskog

rata i njegovoj bogatoj diplomatskoj aktivnosti.

Na novinskim člancima o Margaret Thatcher radila sam s ciljem da dobijem sliku o općoj predodžbi koji su Jugoslaveni imali o Thatcher kao osobi, političarki i predstavnici Velike Britanije, te konzervativne politike poznate kao thatcherizam. Falklandski rat ovdje je poslužio kao najreprezentativniji i najsnažniji poduhvat koji je Velika Britanija poduzela u ovom periodu.

Kao što je u početnim poglavljima navedeno, koristila sam novine *Danas*, *Oslobođenje*, *Politika*, *Vjesnik*, *Svijet* i *Nedjeljna Dalmacija*. Kako bih stekla što bolji uvid u način na koji se određene predodžbe mijenjaju kroz vrijeme, koristila sam širok raspon članaka – od onih iz sredine sedamdesetih godina, sve do onih sa kraja osamdesetih. Iako većina članaka piše o njezinim političkim uspjesima, odlukama i stavovima, velik dio tiče se rodne tematike – žena kao premijerka u ono je vrijeme zanimljiva i neobična pojava ne samo u Velikoj Britaniji, nego i u Jugoslaviji. Iz članka je moguće iščitati niz stereotipa, među kojima su najbrojniji oni rodni, zatim političko-ideološki, kulturni i nacionalni. Kroz pisanje o Velikoj Britaniji i o Margaret Thatcher, jugoslavenski autori zapravo izražavaju i tzv. autopredodžbe – ono što su oni smatrali svojim (i jugoslavenskim karakteristikama), a što se razlikuje od stranog, odnosno u ovom slučaju britanskog. Iako dosta kritični prema Thatcher kao ženi koje ulazi u Falklandski rat samo da bi demonstrirala svoje državničke i liderske sposobnosti te dobila na popularnosti, većina autora podržava njezinu ulogu u međunarodnim odnosima. Velika Britanija, kao najveća suradnica Sjedinjenih Država, u Hladnom je ratu zauzela strog stav prema Istočnom bloku. Tolerirala je Pokret nesvrstanih i podržavala status Nesvrstanih, kako se ne bi priklonili Sovjetima. Kao što je spomenuto u ranijem poglavlju, Zapad je to činio i raznim financijskim ustupcima – odgodama plaćanja i sličnim pogodnostima nastojalo se pomoći Jugoslaviji da se osovi na noge. Ipak, stav političkog vrha i politički interesi razlikuju se od javnoga mnijenja. Jugoslavenskom narodu ipak je najzanimljivija bila činjenica da je Britanija 1979. dobila prvog ženskog premijera i da je ta ista žena tri godine nakon dolaska na čelo Vlade zaratila u Južnom Atlantiku.

Nedjeljna Dalmacija početkom ožujka 1975. piše da je Margaret Thatcher izabrana za predsjednicu Konzervativne stranke, komentirajući da takav razvoj događaja pokazuje da su „torijevci voljni sve riskirati kako bi vratili staru slavu“. Nazivaju je „zagriženim braniteljem srednje klase“ te se već tada pitaju hoće li Thatcher postati „prva žena s radnom adresom u Downing Streetu broj 10.“¹⁰⁰

Komentar novinara Vjekoslava Grabarića naslovljen „Dovoljna je jedna Maggie“, s podnaslovom u obliku retoričkog pitanja: „Imaju li, zapravo, Britanci predsjednicu vlade?“ objavljen je 1981. u tjedniku *Danas*. Ovaj je tekst zanimljiv jer je moguće iščitati različite vrste stereotipa prema Velikoj Britaniji i Thatcher kao premijerki. Nadalje, tekst mnogo govori o autopredodžbama koje su Jugoslaveni (ukoliko se pretpostavi da barem dio čitateljstva dijeli autorove poglede) imali sami o sebi, svome narodu te ekonomskom i društvenom sustavu. Grabarić piše: „Izgleda da Britanci više i ne primjećuju da imaju ženu predsjednika vlade (...) Kao da se zaboravilo da je takva hereza još samo prije četiri, pet godina na britanskim otocima bila nezamisliva. Zar da u svijetu muškaraca, u stoljetnom Westminsteru gdje su odvajkada neprikosnoveno i suvereno žarili i palili predstavnici „jačeg“ spola, politički vođa postane – žena?!“¹⁰¹

Ovdje do izražaja najviše dolazi stereotip o Britancima kao o narodu koji je iznimno patrijarhalan i za koji je neobično da izabere ženskog predsjednika vlade. Po-

malo ironičnim tonom, autor daje naslutiti da su Jugoslaveni drugačiji od njih, ne tako tradicionalni te da žena na položaju premijera u Jugoslaviji ne bi bila ništa neobično.

Kako bi objasnio njezin uspjeh u tako konzervativnoj (prema njegovom mišljenju) zemlji, autor se pita je li ona zapravo žena jer pokazuje mnoge „muške“ karakteristike. Piše da je Thatcher „malošto učinila da stvori povoljnu klimu za napredovanje sposobnih kolegica u konzervativnoj vladi... kao da je zapravo uvjeren da – ‘Britaniji je dovoljna jedna Maggie.’“¹⁰² Konačno, pri kraju članka stoji da „Britanci više i ne primjećuju da u Downing Streetu 10 stanuje žena koja ih je ukrotila.“¹⁰³ Tako je činjenica da je Britanija dobila ženskog premijera objašnjena time da se ta žena zapravo ponaša kao muškarac, do te mjere da nitko više ne primjećuje razliku. Budući da uz Thatcher nema više mjesta za žene u politici, Britanija i dalje za Jugoslavene ostaje tipično tradicionalna i patrijarhalna.

Godinu dana kasnije, isti tjednik *Danas* pisao je o „koroziji čelične gospće“ čiji je položaj prvi put od dolaska na položaj premijerke ozbiljno na kušnji. „Školji i hridi u južnom Atlantiku na kojima obitava 1800 Škota i 600000 ovaca mogli bi je ... stajati fotelje“¹⁰⁴, piše o sukobu za Falklande, koji su nazvani njezinom „južnom avanturom.“¹⁰⁵

Ton članka je ironičan, a rat za Falklande predstavljen je još jednom avanturom britanske premijerke, kojom ona dokazuje da je premijer „s petljom“, iako je „prva žena - predsjednik vlade“. Dolaskom na mjesto premijerke, stoji dalje u članku, Thatcher je „označila raskid s drevnom tradicijom i nanijela zadnji udarac taštini britanskih tradicionalista i zagriženih antifeminista.“¹⁰⁶ Iz potonjeg proizlazi još jedna autopredodžba, slična onoj iz prethodnog članka – Jugoslaveni smatraju da oni nisu takvi.

O temi Falklandskog rata *Politika* 1982. godine piše da je Thatcher „prije samo dva mjeseca važila za najnepopularnijeg premijera u britanskoj povijesti, da bi u međuvremenu postala ‘utjelovljenje spasiteljice domovine.’“¹⁰⁷ Ovaj obrat u njezinoj popularnosti u Velikoj Britaniji naziva se mitskim, te se govori o stvaranju „kulta Margaret Thatcher“. U brojnim novinskim člancima, pogotovo onima nastalima nakon rata za Falklande, taj se događaj naziva prekretnicom njene karijere. Tako je fokus stavljen na unutarnjopolitičke posljedice rata, odnosno na ono što je Thatcher dobila od pobjede na Falklandima, a ne na sam vojni sukob, njegove uzroke i posljedice te vanjskopolitičku situaciju koja je nastala u trenutku sukoba.

U sarajevskim dnevnim novinama *Oslobođenje* u prosincu 1984. godine piše da je Falklandski rat pokazao da Thatcher „ima više hrabrosti od generala.“¹⁰⁸ Nadalje, autor navodi da je Thatcher, iako još uvijek vjerni saveznik Sjedinjenih Država, pokazala inicijativu samostalnog djelovanja u hladnoratovskim prilikama. Tome su svjedočili njezini razgovori s Mihailom Gorbačovom koji je bio u posjetu Londonu, a to je, piše autor, pokazalo „da je Margaret Thatcher prihvatila nužnost koegzistencije među blokovima kao jedini modus vivendi današnjice i sutrašnjice“ kako bi se „njen odnos prema zemljama u razvoju i nesvrstanim mogao ocijeniti tolerantnim i prihvatljivim, mada ne i uvijek objektivnim.“¹⁰⁹ Ovaj članak, iako nosi pomalo tendenciozan naslov – „Čelik ispod pjene“ – ipak je nešto objektivniji od većine.

U članku je dan pregled političkih poteza Margaret Thatcher, objašnjena pozadina iz koje ona dolazi i ocijenjen njezin (tadašnji) položaj na međunarodnoj pozornici. Autor prepoznaje njezino nastojanje pri samostalnom nastupu u rješavanju problema u odnosima s Istočnim blokom, ali i dalje većinu njenih poteza gleda kroz prizmu želje za dokazivanjem da je Britanija još uvijek dovoljno jaka, ili da je ona, kao žena, više nego sposobna biti na mjestu premijerke. Autor se dotiče i njezinog odnosa s

Nesvrstanimi koji opisuje kao „tolerantan i prihvatljiv, mada ne i uvijek objektivna.“¹¹⁰ Kao što je vidljivo iz razgovora između jugoslavenskoga vrha i Thatcher iz 1980. godine, ona je doista imala problema s razumijevanjem situacije u kojoj se nalazio Istok, zato što je bila čvrsto na strani Zapada i nastupala s tog stajališta. Nesvrstani nisu pripadali ni jednoj ni drugoj strani i ona se, iako je to poštivala, ipak nadala da će ove zemlje u budućnosti „naginjati“ na zapadnu stranu. To se i događalo – primjerice, u ekonomiji – jer se Jugoslavija otvarala prema tržišnoj privredi.

Autor je međutim kritičan prema njezinoj unutarnjoj politici. U članku piše da se Thatcher „energično suprotstavlja socijalističkim idejama, uključivši čak podjelu mlijeka u školama. Zagovornik je klasične buržoaske ekonomske politike, a energični protivnik bilo kakvog državnog uplitanja u privredna pitanja. Inzistira na rigoroznoj monetarnoj politici, ne vodeći računa o položaju radničke klase i njenim teškoćama.“¹¹¹ Njezina politika doista se činila lošom iz perspektive jedne socijalističke zemlje kakva je bila Jugoslavija, ali i iz perspektive mnogih Britanaca koji su je osjetili na svojoj koži. Ipak, voditi računa o položaju radničke klase za Thatcher je značilo nešto potpuno drugačije nego za Jugoslavena – ona je neprestano naglašavala kako se ljudima treba pomoći da stanu na svoje noge i da svojim radom i sposobnostima zarade za život, a ne da se oslanjaju na državu. S obzirom na to da se radi o potpuno drugačijem sustavu, nije neobično da je jugoslavenski tisak kritičan prema njezinoj unutarnjoj politici.

Od samih članaka ponekad su zanimljiviji njihovi naslovi, koji jasno pokazuju koliko su rodni stereotipi bili jaki kada je riječ o Margaret Thatcher. Jedan od njih je i „Premijerkin ‘udarac torbicom’“ iz rujna 1988. u *Vjesniku*¹¹². Pišući o odnosima Velike Britanije i Europske zajednice, autor navodi da se za britansku premijerku govori da „ne može proći uz neku instituciju a da je ne udari torbicom.“¹¹³ Ovo je ujedno opaska ne njezin težak i nepopustljiv karakter, kao i na činjenicu da je žena. *Nedjeljna Dalmacija* više od deset godina ranije također je iskoristila motiv torbice kao klasičnog ženskog atributa – na karikaturi pored podnaslova „Politički pogledi M. Thatcher“ prikazana je premijerka koja se preko leđa (muških) članova svoga kabineta s torbicom u ruci penje do stolca na kojem piše „šef torijevaca“ (prilog 3).¹¹⁴

U ženskoj reviji *Svijet* u lipnju 1989. objavljen je članak pod naslovom „Žena koja zaboravlja da je žena“¹¹⁵. Cilj ovoga članka je zabaviti čitateljstvo pa je tekst zbog toga donekle i namjerno iskarikiran. Prevladavaju, naravno, rodni stereotipi.

Bez obzira na sve kritike vezane za političke i ekonomske poteze, pa i njezinu nepopustljivu osobnost, većina autora novinskih članaka slaže se u jednom: Thatcher je korjenito preoblikovala Veliku Britaniju.¹¹⁶ U članku „Odlazak u času slabosti“ rat za Foklande nazvan je „kolektivnom terapijom za sve post-kolonijalne traume“ koja je „Britancima vratila i već pomalo zaboravljeni osjećaj veličine“, a konzervativcima donijela pobjedu na izborima 1983. godine.¹¹⁷

Što se promjena u ekonomiji tiče, autor piše da je Thatcher pomagala privatno poduzetništvo, kompetitivnost, otvorenost i slobodu tržišta. Ona je smatrala „kako država ne treba biti dadilja“ te je zato smanjila porezna davanja, ali i ulogu države. To je mnoge učinilo bogatijima, ali je isto tako one siromašne učinilo još siromašnijima jer se opseg državne zaštite nad njima smanjio. U posljednjem mandatu ponovno se javio stari problem inflacije, a Thatcher je imala problema i u pregovorima s Europskom zajednicom. Polako je gubila suradnike iz vlastitog kabineta, da bi 1990. odstupila s položaja nakon što nije uspjela osigurati pobjedu u prvom krugu izbora.¹¹⁸ U članku stoji komentar da je to možda bio „neprikladan i nedostojanstven kraj za najdugovječnijeg

britanskog premijera ovog stoljeća i za političarku svjetske reputacije, po kojoj je ime dobila i cijela jedna epizoda – tačerezizam.¹¹⁹

Konačno, osnovne predodžbe u spomenutim novinama o Margaret Thatcher kroz odabrani se period (1975.-1989.) bitno ne mijenjaju, nego se samo „ustaljuju“ s vremenom – pred kraj njezine karijere uočljivo je da rodni stereotipi više nisu toliko naglašeni jer se javnost navikla na ideju o ženi kao premijerki. Novine na kojima sam radila bile su namijenjene širokom jugoslavenskom čitateljstvu, osim revije *Svijet* koja je namijenjena pretežno ženskoj publici. Iako dosta nepouzdati i subjektivni izvori, novinski članci veoma su korisni za uvid u već ranije spomenute stereotipe koji su ukorijenjeni u društvu i postoje kroz dulji period, te se prenose kroz generacije. U ovom su se slučaju na primjeru izbora Margaret Thatcher za britansku premijerku i njezine politike na tom položaju jasno pokazale određene predodžbe koje je Jugoslavija – ili bar njezino šire čitateljstvo – imalo o sebi i vlastitim razlikama u odnosu na Veliku Britaniju.

4. Zaključak

U posljednjih nekoliko godina niz događaja doveo je ponovno u centar zbivanja Falklandske otoke i stari sukob, neriješen ratom 1982. godine. Argentinska predsjednica Cristina Kirchner istupila je na jednom od sastanaka Generalnog Vijeća UN-a kako bi tražila od Ujedinjenog Kraljevstva da ponovno pokrene pregovore o suverenitetu nad Otcima. Argentinska strana je, unatoč sukobu koji je završio prije tridesetak godina, nastavila tvrditi da posjeduje suverena prava nad Falklandima, odnosno kako ih Argentinci nazivaju - Malvinima. Argentina je otvoreno pokazala spremnost na ponovno otvaranje pregovora, ali Ujedinjeno Kraljevstvo nije bilo istoga mišljenja; premijer David Cameron odbio je započeti razgovore i optužio Argentinu za „kolonijalizam“ nad Otcima. Osim toga, autorizirao je slanje britanske mornarice u Južni Atlantik. Ovakav čin argentinska je strana vidjela kao provokaciju.¹²⁰ Na referendumu u ožujku 2013. godine otočani su potvrdili svoju odlučnost da Falklandi i dalje ostanu jednim od Britanskih prekomorskih teritorija.¹²¹

Uvidom u unutarnjopolitičke i vanjskopolitičke prilike jedne i druge strane, pregledom povijesti spora oko Falklandskih otoka i analizom razloga s kojima Argentina i Velika Britanija ulaze u sukob u Južnom Atlantiku, moguće je izdvojiti ključna pitanja oko kojih se dvije zaraćene zemlje ne slažu.

Prije svega, to su razilaženja u tumačenju povijesti spora oko Falklanda odnosno Malvina. Činjenica da se Argentina i Velika Britanija nisu mogle složiti ni oko jednog imena, nego svaka strana koristi svoje, ilustrira koliko daleko ovaj spor seže. Svaka strana ima svoju verziju povijesti otkrića, zauzimanja i naseljavanja ovoga teritorija. U središtu spora nalazi se problem definiranja uspješne okupacije – obje strane, kao i druge kolonijalne sile, pristajale su na Falklandima i osnivale svoje naseobine, ali pitanje je kada se pristajanje na nekom teritoriju smatra i njegovim zauzimanjem, a kada ne. Argentinska i britanska verzija tu se razilaze jer ono što je uspješna okupacija za Argentinu, nije i za Britaniju – i obrnuto. Argentinci tvrde da Falklandi pripadaju njima, ali ih je Ujedinjeno Kraljevstvo silom preuzelo 1833. godine. Britanci pak tvrde da, iako su se 1766. godine povukli iz ekonomskih razloga,

to nije značilo da su napustili koloniju. Slijedom navedenog, uspostava argentinske uprave nakon toga za Veliku je Britaniju značila kršenje britanskog teritorijalnog suvereniteta i Britanci su 1833. samo vratili ono što im je po zakonu pripadalo. Ono što je za jednu stranu bilo zakonito, za drugu je bilo protuzakonito jer su obje države istodobno tvrdile suverenitet nad istim teritorijem.

Obje strane imaju argumente u prilog vlastitog prava na suverenitet nad Falklandima. Argentina tvrdi da su Britanci zauzeli Falklande u vrijeme kada Španjolska nije mogla njima efektivno upravljati zbog argentinskog rata za neovisnost koji se tada odvijao. Argentinci također smatraju da britanska okupacija nije bila uspješna. S druge strane, Britanija je svoju vlast bazirala na međunarodnoj doktrini o prijenosu suvereniteta, prema kojoj država stječe stalno vlasništvo nad teritorijem ako ga drži pod svojom okupacijom najmanje 150 godina. Godina 1982. bila je značajna jer je to bila 149. godišnjica britanske kontinuirane vlasti na Otocima; taj je trenutak ujedno bio i zadnja šansa za Argentinu da vrati Malvine prije nego trajno postanu britanski.

Argentinska strana krivila je Britaniju za izbijanje sukoba, navodeći da Argentina nije imala izbora jer Britanija nije željela pregovarati. Uvidom u izvorne dokumente očito je da su pregovori postojali, a postali su posebno česti pred sam rat. Dodatno su ih potakla istraživanja iz 1970-ih, kojima je potvrđen visoki ekonomski potencijal Falklanda. Kako se 150. godišnjica britanske okupacije približavala, Argentinini je ostajalo sve manje vremena, a Velika Britanija nije bila u poziciji da popusti i preda vlastiti teritorij bez borbe. Iako su se pregovori održavali, oni nisu donosili konkretne rezultate jer ni jedna ni druga strana nije željela pregovarati ključni problem – problem suvereniteta. Razlog tome je to što su – kao što je ranije navedeno – i Velika Britanija i Argentina imale argumente kojima su opravdavale svoj suverenitet i nijedna se nije željela odreći svojih prava. Britanija je ovdje ipak bila u prednosti jer joj je u trenutku izbijanja rata bilo lakše pronaći saveznike i utjecati na Ujedinjene narode. Ona je nastupala s položaja bivše kolonijalne i tadašnje svjetske sile (ako se u obzir uzme dobivena američka podrška), ali ne da bi demonstrirala svoju vojnu moć i da bi (kako se često navodi) Margaret Thatcher osvojila još jedan mandat, nego da bi pritislula Argentinu da prihvati njezine uvjete. Koristila se podrškom zemalja Europske zajednice i Sjedinjenih Država, te pravom veta u Ujedinjenim narodima kako bi nametnula svoju volju. Treće strane tijekom pregovora u predratnim godinama nije bilo, a Argentina i Britanija nisu bile dovoljno objektivne da bi uvidjele da i jedna i druga imaju pravo na teritorij.

Nadalje, osim što su obje države polagale suverenitet na Falklande, svaka je rat tumačila drugačije. Thatcher je objašnjavala da njezina zemlja brani pravo otočana na samoodređenje, koje je ugroženo argentinskom invazijom. Argentina, s druge strane, nije očekivala ratne sukobe, a nazvala ih je ratom protiv britanskog kolonijalizma.

Najneobičniji nesporazum je onaj oko svrhe same invazije. Argentinci se uopće nisu planirali boriti, niti su bili pripremljeni za veću borbu. S druge strane, Britanija je bila uvjerena da je zauzimanje Otoka čin čiste agresije. Argentina je očekivala kratku akciju zauzimanja Otoka i nije mislila da će Britanija odgovoriti. Samim time ona nije bila vojno spremna za defenzivne akcije. Rat nije iznenadio samo Britance, nego i neke članove u argentinskoj Vladi.¹²² S druge strane, Thatcher je nekoliko puta tijekom razgovora s europskim i američkim saveznicima rekla da neće tolerirati pokušaje argentinskog teritorijalnog širenja. Bi li do takvih pokušaja došlo

može se samo nagađati, jer je Galtieri nakon povlačenja s Falklanda svrgnut s vlasti. Zapadna strana je bila zabrinuta oko mogućeg sovjetskog angažmana koji je, kako proizlazi iz dokumenata, bio malo vjerojatan. Argentina je bila nesvrstana zemlja i, iako je imala dobre odnose sa Sovjetskim Savezom, nije tražila sovjetsku potporu. Međutim, treba imati na umu da je ovo bio period ponovnog zaoštavanja Hladnoga rata između Istoka i Zapada, i da je sukob na Falklandima stavljen u kontekst tadašnje blokovske podijeljenosti.

Ovim radom nastojala sam suprotstaviti različite perspektive zaraćenih strana i ispitati popularnu tvrdnju da je Margaret Thatcher zapravo forsirala izbijanje ratnih sukoba jer je znala da joj pobjeda u ratu može pomoći pri dobivanju drugog mandata za sastav Vlade. Iako neki događaji doista upućuju na to (primjerice, potapanje argentinskog broda *General Belgrano* i njezina nepopustljivost u pregovorima s Argentinom posredstvom Sjedinjenih Država), ipak je takvo što malo vjerojatno. Naime, Velika Britanija je prilikom pregovora održanih u New Yorku krajem veljače 1982., malo više od mjesec dana prije izbijanja sukoba, pristala na povlačenje svoje ratne mornarice s Falklanda. Svrha ovakvog dogovora bila je pokazati stanovnicima Otoka, kao i ostaloj javnosti, da je postojalo povjerenje između Velike Britanije i Argentine te da se ove dvije države nalaze na putu postizanja dogovora.¹²³ Nevjerojatno je da bi Britanija učinila ovaj potez ako se zapravo nadala ratnom sukobu.

Kao i Galtieri, Thatcher je bila svjesna da će izgubiti svoj politički položaj dođe li do poraza. Ipak, nadala se rješavanju spora diplomatskim putem i zato je tražila američku pomoć. Henry Leach, zapovjednik mornarice, uvjerio ju je da može pripremiti potrebne snage u 48 sati i da je pobjeda moguća.¹²⁴ Objašnjenje da je premijerka krenula u rat za Falklande samo iz vlastitih interesa i zato da bi osvojila idući mandat čini se manjkavim, prije svega jer ona nije imala tolike ovlasti da o svemu sama odlučuje, nego je morala imati podršku kabineta, mornarice, vojske i javnosti.

Jugoslavenski tisak ovaj rat također promatra kroz prizmu njezine želje da zadrži premijerski položaj. Ipak, više od rata i njene vanjske i unutarnje politike, u jugoslavenskom tisku ipak dominiraju rodni stereotipi – komentira se Thatcher kao prva žena na mjestu britanske premijerke. Opća predodžba o Margaret Thatcher u konzultiranom tisku ipak je pozitivna, ako se sve uzme u obzir. Odnosi između dviju država bili su dobri, a Thatcher je 1980. godine posjetila Jugoslaviju. Zapadnim je zemljama bilo u interesu da Jugoslavija ostane nesvrstana zemlja, pogotovo u svjetlu događaja u Afganistanu tijekom zime 1979. godine. Prijateljstvo je, kako obje strane naglašavaju rijekom pregovora 1980., sezalo još u doba Drugog svjetskog rata, kada je nastala suradnja između Josipa Broza Tita i Winstona Churchilla.

Sam rat za Falklande ipak u Jugoslaviji nije imao većeg odjeka. Čini se da je ovaj događaj bio zanimljiv samo na informativnoj razini, i da je smatran sukobom između bivše kolonijalne sile i argentinskog diktatora koji je odlučio vratiti argentinski suverenitet nad Otocima. Time se slika o sukobu iz jugoslavenskog tiska poklapa s onom koja je prevladavala i u većini drugih država, a prevladava i danas – rat se činio nepotrebnim i smiješnim jer na Falklandima živi „1800 Škota i 600000 ovaca“.¹²⁵

Uvidom u izvore te u razloge jedne i druge strane jasno je da je sukob značio puno više od toga. Problem leži u tome što ni Argentina ni Velika Britanija, a još manje druge države, nisu do 1982. godine uvidjele dubinu spora oko Otoka i njegovu kompleksnost. Da bi problem bio riješen, potrebno je najprije naći način kako definirati kome Otoci pripadaju i čiji suverenitet ima veću „težinu“. Ovaj spor ne bi

postojao da su dvije države o njemu razgovarale puno ranije, nakon britanske okupacije 1833. godine. Period koji je protekao od tog događaja do danas učinio je problem puno težim. Argentina je 1982. godine, smatrajući da Sjedinjene Države neće stati na stranu Velike Britanije, niti da će se Britanija upuštati u vojni sukob, pokušale dotadašnji *status quo* riješiti zauzimanjem Otoka i dovesti Britaniju pred gotov čin. Situacija nije dobro procijenjena i došlo je do neočekivanog rata. U zadnjih nekoliko godina pitanje suvereniteta nad Falklandima ponovno se postavlja u Ujedinjenim narodima. Rat dakle nije riješio problem, nego je samo odgodio njegovo rješavanje i produbio neprijateljstvo između dvaju država.

Je li danas, nešto više od trideset godina nakon Falklandskog rata, prošlo dovoljno vremena da Argentina i Velika Britanija započnu konstruktivne razgovore? Obje će strane ovoga puta morati prihvatiti sudjelovanje trećega tijela u rješavanju spora, jer se pokazalo da je bilateralnim razgovorima teško pronaći prostor za kompromis.

Bibliografija i izvori

Memoari

THATCHER, Margaret. *The Downing Street Years*. London: Harper Collins Publishers, 1995.

Knjige

GOLDSTEIN, Ivo. *Hrvatska 1918.-2008*. Zagreb: Novi Liber, Europapress holding, 2008.

HARRIS, Robin. *Not for Turning: the Life of Margaret Thatcher*. London: Transworld Publishers, 2013.

JAKOVINA, Tvrtko *Treća strana Hladnog rata*, Zagreb: Fraktura, 2011., str. 32-35

KISSINGER, Henry. *Diplomacija*. Zagreb: Golden marketing, 2000.

WOODWARD, Susan L. *Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution after the Cold War*. The Brookings Institution Press, 1995.

YOUNG, John W., John KENT. *International Relations since 1945: A Global History*. Oxford University Press: 2003.

ZARZA, Leonardo Arcadio. *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*. SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010.

ZINN, Howard. *Narodna povijest SAD-a*. Zagreb: VBZ, 2012.

Članci

BELLOT, Andrea Roxana, „The Malvinas/Falklands War (1982): Pacific Solutions for an Atlantic Conflict“, Australian Studies Centre, Universitat de Barcelona u *Coolabah*, No. 10, 2013

EHRMANTRAUT, Paola, „Aftermath of Violence: Coming to Terms with the Legacy of the Malvinas/Falklands War (1982)“, University of Arizona u *Arizona Journal of Hispanic Cultural Studies*, Vol. 15, 2011, str. 95-106

RAIMONDO, Fabian, „The sovereignty dispute over the Falklands/Malvinas: what role for the UN?“ u *Netherlands International Law Review*, LIX, 2012, str. 399-423

„Margaret Thatcher i Falklandski rat; jugoslavenska perspektiva i hladnoratovski kontekst“

Izvori

THATCHER, Margaret, „Ronald Reagan: The Greatness of his Achievements“ u *Vital Speeches of the Day*, Vol 64, No. 8, 1.2.1998. (preuzeto sa: ebscohost.com, 28.12.2013.)

XVI. Ministarska konferencija i sastanak Pokreta nesvrstanih: Završni akt, Bali, Indonezija: 23-27.5. 2011. u *Jakarta : Ministarstvo vanjskih poslova Republike Indonezije* (preuzeto sa: www.kemlu.go.id, 19.3.2015.)

Preuzeto s margarethatcher.org (Margaret Thatcher Foundation website):

THATCHER, Margaret, „The Lady's Not for Turning“ (govor na konferenciji Konzervativne stranke), 10.10.1980. (preuzeto 20.12.2013.)

Zabilješka sastanka između premijerke i predsjednika Sjedinjenih Država, Jimmyja Cartera, u Bijeloj kući, 17.12.1979., dio I-IV, *The National Archives* (preuzeto 20.12.2013.)

„Vanjska politika SAD-a: uključenost zemalja saveznica“ (telegram iz Washingtona za Ured za vanjske poslove i poslove Commonwealtha), 28.1.1980., *The National Archives* (preuzeto 20.12.2013.)

Transkript intervjua „Woman to Woman“ za *Televiziju Yorkshire*, 2.10.1985 (preuzeto sa: margarethatcher.org, 11.1.2015.)

Falklandski rat

Snimka razgovora ministara Velike Britanije i Argentine o Falklandskim otocima (tajni sastanak Ridley-Cavandoli u Ženevi), 10.9.1980., *The National Archives*, (preuzeto 21.1.2015.)

Razgovori ministara Velike Britanije i Argentine o Falklandskim otocima (prvi dio), New York, 26.2.1982., *The National Archives*, (preuzeto 20.1.2015.)

Razgovori ministara Velike Britanije i Argentine o Falklandskim otocima (drugi dio), New York, 26.2.1982., *The National Archives*, (preuzeto 20.1.2015.)

CIA-in memorandum (“The Falklands Dispute - An Historical Perspective”), 2.4.1982, *CIA Archive* (preuzeto 21.1.2015.)

Caseyjev memorandum za Haiga (“Quick Intelligence Assessment on Falklands Affairs”), 2.4.1982., *CIA Archive* (preuzeto 21.1.2015.)

Dnevnik Jima Rentschlera za vrijeme Falklandskoga rata, od 1. travnja do 25. lipnja 1982., objavila *Fondacija Margaret Thatcher*, 2003. (preuzeto 28.12.2013.)

Snimka razgovora na broju 10 (M. Thatcher - Haig) [razgovor održan prije večere], 8.4.1982., *The National Archives* (preuzeto 22.1.2015.)

Reaganovo pismo M. Thatcher, 29.4.1982., *Thatcher MSS* (preuzeto 20.1.2015.)

Poruka Ureda za vanjske poslove i poslove Commonwealtha britanskim ambasadama (Potapanje Belgrana), 4.5.1982., *The National Archives* (preuzeto 17.2.2015.)

Pismo Margaret Thatcher vijećniku Sheffielda I.L. Podmoreu, 10.5.1982., *Thatcher MSS Archive* (preuzeto 17.2.2015.)

Poruka M. Thatcher za predsjednika Mitterranda, 30.5.1982., *The National Archives* (preuzeto 21.1.2015.)

Snimka telefonskog razgovora sa broja 10 (M. Thatcher – Reagan), 31.5.1982., *The National Archives* (preuzeto 21.1.2015.)

Telegram M. Thatcher za Galtierija (Nadolazeća bitka za Port Stanley), 3.6.1982., *The National Archives* (preuzeto 21.1.2015.)

Poruka vrhovnog generala Moorea (predaja argentinskih snaga u Port Stanleyju) 14.6.1982., *The National Archives*, (preuzeto 21.1.2015.)

Odnosi sa Jugoslavijom

Pismo Ureda za vanjske poslove i poslove Commonwealtha Broju 10, 4.5.1980., *The National Archives*

„Premijerkin posjet Jugoslaviji: govor“, pismo Ureda za vanjske poslove i poslove Commonwealtha uredu na 10 Downing Street, 11.9.1980., *The National Archives* (preuzeto 28.12.2013.)

Transkript razgovora između Margaret Thatcher i jugoslavenskog ministra Đuranovića, 24.9.1980., *The National Archives* (preuzeto 28.12.2013.)

Transkript razgovora između Margaret Thatcher i jugoslavenskog ministra Đuranovića, 25.9.1980., *The National Archives* (preuzeto 28.12.2013.)

„Zajednička izjava britanske i jugoslavenske vlade nakon razgovora u Beogradu“, Britanska ambasada u Beogradu, 26.9.1980., *The National Archives* (preuzeto 28.12.2013.)

Pismo Ureda za vanjske poslove i poslove Commonwealtha Broju 10, 4.5.1980., *The National Archives* (preuzeto 8.3.2015. s margarettthatcher.org)

Jugoslavenski tisak (preuzet iz Hrvatskog državnog arhiva, Zagreb, kolovoz 2014.)

„Dovoljna je jedna Maggie“ u *Danas*, 21.4.1981.

„Margaret Thatcher: Korozija čelične gospe“ u *Danas*, 20. travnja 1982.

„Kakva je to žena?“ u *Politika*, travanj 1982.

„Premijerkin ‘udarac torbicom‘“ u *Vjesnik*, 22.9.1988.

„Politički pogledi M. Thatcher“ u *Nedjeljna Dalmacija*, 2.3.1975.

„Čelik ispod pjene“ u *Oslobođenje*, 22.12.1984

„Žena koja zaboravlja da je žena“ u *Svijet*, 2.6.1989.

„Odlazak u času slabosti“ u *Danas*, 22.11.1990.

Internetski izvori

BLITZER, Jonathan. „No Man Is an Island“ u *The Nation*, siječanj 2013 (preuzeto 28.12.2013. s jstor.org.)

GREENSLADE, Roy. „Nova Britanija, novi tip novina“ u *The Guardian*, 25.2.2002 (preuzeto 17.2.2015. s www.theguardian.com)

PALOKAJ, Augustin. „Umrla Margaret Thatcher“ u *Jutarnji list*, 8.4.2013. (preuzeto 23.12.2013. s www.jutarnji.hr)

VALENTE, Marcela. „Argentina: Oprezan povratak Pokretu nesvrstanih“ u *Inter Press Service News Agency*, 8.9.2006. (preuzeto 6.3.2015. s www.ipsnews.net)

„Komentar: Peru se našao usred Falklandskog/Malvisnoga sukoba“ u *COHA (Council on Hemispheric Affairs)*, 29.4.2012. (preuzeto 17.2.2015. s http://www.coha.org)

„Falklands referendum: Voters choose to remain UK territory“ u *BBC News*, 12.3.2013. (preuzeto sa bbc.co.uk, 19.3.2015.)

„Gospođa Thatcher hit u Jugoslaviji“ u *The Glasgow Herald*, 27.9.1980. (preuzeto 6.3.2015. s news.google.com)

„Ciljevi Fondacije Margaret Thatcher“ (preuzeto s margarettthatcher.org, 9.1.2015.)

Bilješke

- 1 Augustin PALOKAJ, „Umrila Margaret Thatcher“ u *Jutarnji list*, 8.4.2013.
- 2 „Truni u paklu, Maggie Thatcher“, iz: J. CHAPMAN, M. SEAMARK, C. GREENWOOD, L. OSBORNE, J. REILLY, „The flames of hatred: 30 years of loathing for Baroness Thatcher explodes in celebrations of her death. Will funeral now be targeted?“ u *Daily Mail*, 9.4.2013.
- 3 Ibid.
- 4 Jonathan BLITZER, „No Man Is an Island“ u *The Nation*, 1/2013
- 5 Ibid.
- 6 Pismo Margaret Thatcher vijećniku Sheffielda I.L. Podmoreu, 10.5.1982., *Thatcher MSS Archive*
- 7 „Ciljevi Fondacije Margaret Thatcher“ u *Fondacija Margaret Thatcher*
- 8 „Ciljevi Fondacije Margaret Thatcher“ u *Fondacija Margaret Thatcher*
- 9 Snimka razgovora ministara Velike Britanije i Argentine o Falklandskim otocima (tajni sastanak Ridley-Cavandoli u Ženevi), 10.9.1980., *The National Archives*
- 10 Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*. SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010., str. 14
- 11 Andrea Roxana BELLOT, „The Malvinas/Falklands War (1982): Pacific Solutions for an Atlantic Conflict“, Australian Studies Centre, Universitat de Barcelona u *Coolabah*, No. 10, 2013, str. 22
- 12 Max HASTINGS: „The Falkands Legacy“, BBC production: 2012
- 13 Cardoso et al. 1983: 31-32; 54 u Andrea Roxana BELLOT, „The Malvinas/Falklands War (1982): Pacific Solutions for an Atlantic Conflict“, Australian Studies Centre, Universitat de Barcelona u *Coolabah*, No. 10, 2013, str. 23
- 14 Margaret THATCHER, *The Downing Street Years*, London: Harper Collins Publishers, 1995., str. 174
- 15 Ibid, str. 175
- 16 Ibid, str. 174
- 17 Margaret THATCHER, *The Downing Street Years*, London: Harper Collins Publishers, 1995., str. 174
- 18 Max HASTINGS: „The Falkands Legacy“, BBC production: 2012.
- 19 Margaret THATCHER, *The Downing Street Years*, London: Harper Collins Publishers, 1995., str. 176
- 20 Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*, SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010., str. 5
- 21 Ibid
- 22 Ibid, str. 6
- 23 Margaret THATCHER, *The Downing Street Years*, London: Harper Collins Publishers, 1995., str. 178
- 24 Snimka razgovora na broju 10 (M. Thatcher - Haig) [razgovor održan prije večere], 8.4.1982., *The National Archives*, str. 2
- 25 Margaret THATCHER, *The Downing Street Years*, London: Harper Collins Publishers, 1995, str. 177
- 26 Caseyjev memorandum za Haiga (“Quick Intelligence Assessment on Falklands Affairs“), 2.4.1982., *CIA Archive*
- 27 Ibid.
- 28 Ibid.
- 29 Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*. SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010., str. 31
- 30 Ibid, str. 33
- 31 PECK, D., LAWRIE, B. „Episode 7: The Falklands War“ u *20th Century Battlefields* (presented by Peter and Dan Snow), BBC: 2007
- 32 Snimka razgovora sa broja 10 (M. Thatcher – Whitelaw – Pym – Nott), 17.4.1982, *The National Archives*
- 33 Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*. SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010., str. 16
- 34 Ibid.
- 35 Noottova izjava (zauzimanje South Georgije), 25.4.1982., *Thatcher MSS*
- 36 Reaganovo pismo M. Thatcher, 29.4.1982., *Thatcher MSS (Churchill Archive Centre)*
- 37 Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*, SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010., str. 16
- 38 Roy GREENSLADE, „A new Britain, a new kind of newspaper“ u *The Guardian*, 25.2.2002
- 39 „Imamo ga (ih)!“ (eng) iz: Ibid.
- 40 Ibid.
- 41 Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*, SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010., str. 16
- 42 D. PECK, B. LAWRIE, „Episode 7: The Falklands War“ u *20th Century Battlefields* (presented by Peter and Dan Snow), BBC: 2007
- 43 Poruka Ureda za vanjske poslove i poslove Commonwealtha britanskim ambasadama (Potapanje Belgrana), 4.5.1982., *The National Archives*
- 44 Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*, SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010., str. 16
- 45 Poruka M. Thatcher predsjedniku Mitterandu, 30.5.1982., *The National Archives*
- 46 Poruka M. Thatcher predsjedniku Mitterandu, 30.5.1982., *The National Archives*
- 47 „Commentary: Peru finds itself snared in the Falklands/Malvinas dispute“ by COHA (*Council on Hemispheric Affairs*), 29.4.2012.
- 48 Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*. SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010., str. 16
- 49 Ibid, str. 19
- 50 Ibid, str. 20
- 51 Ibid

- 52 Telegram M. Thatcher za Galtirija (Nadolazeća bitka za Port Stanley), 3.6.1982., *The National Archives*
- 53 Ibid
- 54 Snimka telefonskog razgovora sa broja 10 (M. Thatcher - Reagan), 31.5.1982., *The National Archives*
- 55 Ibid
- 56 Dnevnik Jima Rentschlera za vrijeme Falklandskoga rata, od 1.4. do 25.6. 1982., objavila *Fondacija Margaret Thatcher*, 2003, preuzeto 28.12.2013., str. 34-35
- 57 Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*, SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010., str. 20-21
- 58 Paola EHRMANTRAUT, „Aftermath of Violence: Coming to Terms with the Legacy of the Malvinas/ Falklands War (1982)“, University of Arizona, *Arizona Journal of Hispanic Cultural Studies*, Vol. 15, 2011, 96
- 59 Poruka vrhovnog generala Moorea (predaja argentinskih snaga u Port Stanleyju), 14.6.1982., *The National Archives*
- 60 Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*, SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010., str. 30
- 61 Ibid
- 62 Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*, SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010., str. 28
- 63 Ibid, str. 29
- 64 Ibid
- 65 Ibid
- 66 Ibid, str. 37
- 67 Paola EHRMANTRAUT, „Aftermath of Violence: Coming to Terms with the Legacy of the Malvinas/ Falklands War (1982)“, University of Arizona u *Arizona Journal of Hispanic Cultural Studies*, Vol. 15, 2011, str. 95
- 68 Ibid, str. 97
- 69 Ibid
- 70 Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*, SAD: Škola naprednih vojnih studija, 2010., str. 37
- 71 Ibid, str. 39
- 72 Ibid, str. 40
- 73 Ibid, str. 42
- 74 Tvrtko JAKOVINA, *Treća strana Hladnog rata*, Zagreb: Fraktura, 2011., str. 32-35
- 75 XVI. Ministarska konferencija i sastanak Pokreta nesvrstanih: Završni akt (Bali, Indonezija: 23-27.5. 2011.) u *Jakarta : Ministarstvo vanjskih poslova Republike Indonezije*, str. 6
- 76 Ibid, str. 146-147
- 77 CIA-in memorandum (“The Falklands Dispute - An Historical Perspective”), 2.4.1982, *CIA Archive*
- 78 Marcela VALENTE, „Argentina: A Cautious Return to the Non-Aligned Movement“ u *Inter Press Service News Agency*, 8.9.2006.
- 79 Ibid
- 80 „Lady Thatcher a Hit in Yugoslavia“ u *The Glasgow Herald*, 27.9.1980.
- 81 Luka MITROVIĆ: „Jugoslavija – Država za jedno stoljeće, ep. 7“, HRT: 2007.
- 82 „Premijerkin posjet Jugoslaviji: govor“, pismo Ureda za vanjske poslove i poslove Commonwealtha Broju 10, 11.9.1980., *The National Archives*
- 83 „Zajednička izjava britanske i jugoslavenske vlade nakon razgovora u Beogradu“, Britanska ambasada u Beogradu, 26.9.1980., *The National Archives*
- 84 Pismo Ureda za vanjske poslove i poslove Commonwealtha Broju 10, 4.5.1980., *The National Archives*
- 85 Ibid
- 86 Ivo GOLDSTEIN, Hrvatska 1918.-2008., Zagreb: Novi Liber, Europapress holding, 2008., str. 595-596
- 87 Ibid, str. 598
- 88 Susan L. WOODWARD, *Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution after the Cold War*, The Brookings Institution Press, 1995., str. 47-48
- 89 Transkript razgovora između Margaret Thatcher i jugoslavenskog ministra Đuranovića, 24.9.1980., *The National Archives*
- 90 Transkript razgovora između Margaret Thatcher i jugoslavenskog ministra Đuranovića, 25.9.1980., *The National Archives*
- 91 Transkript razgovora između Margaret Thatcher i jugoslavenskog ministra Đuranovića, 25.9.1980., *The National Archives*
- 92 Ibid
- 93 Ibid
- 94 Transkript razgovora između Margaret Thatcher i jugoslavenskog ministra Đuranovića, 24.9.1980., *The National Archives*
- 95 Ibid
- 96 Luka MITROVIĆ, „Jugoslavija – Država za jedno stoljeće, ep. 5“, HRT: 2007.
- 97 John W. YOUNG, John KENT, *International Relations since 1945: A Global History*, Oxford University Press: 2003, str. 492
- 98 „Zajednička izjava britanske i jugoslavenske vlade nakon razgovora u Beogradu“, Britanska ambasada u Beogradu, 26.9.1980., *The National Archives*
- 99 Henry KISSINGER, *Diplomacija*, Zagreb: Golden marketing, 2000., str. 717
- 100 „Zagriženi branitelji srednje klase“ u *Nedjeljna Dalmacija*, 2.3.1975.
- 101 „Dovoljna je jedna Maggie“ u *Danas*, 21.4.1981.
- 102 Ibid
- 103 „Dovoljna je jedna Maggie“ u *Danas*, 21.4.1981.
- 104 „Margaret Thatcher: Korozija čelične gospe“ u *Danas*, 20. travnja 1982.
- 105 Ibid
- 106 Ibid
- 107 „Kakva je to žena?“ u *Politika*, travanj 1982.
- 108 „Čelik ispod pjene“ u *Oslobodenje*, 22.12.1984.
- 109 „Čelik ispod pjene“ u *Oslobodenje*, 22.12.1984.
- 110 Ibid
- 111 Ibid
- 112 „Premijerkin ‘udarac torbicom““ u *Vjesnik*, 22.9.1988.

„Margaret Thatcher i Falklandski rat; jugoslavenska perspektiva i hladnoratovski kontekst“

113 Ibid

114 „Politički pogledi M. Thatcher“ u *Nedjeljna Dalmacija*, 2.3.1975.

115 „Žena koja zaboravlja da je žena“ u *Svijet*, 2.6.1989.

116 „Odlazak u času slabosti“ u *Danas*, 22.11.1990.

117 Ibid

118 Ibid

119 Ibid

120 Fabian RAIMONDO, „The sovereignty dispute over the Falklands/Malvinas: what role for the UN?“, *Netherlands International Law Review*, LIX, 2012, str. 400

121 „Falklands referendum: Voters choose to remain UK territory“ u *BBC News*, 12.3.2013.

122 Leonardo Arcadio ZARZA, *Malvinas: The Argentine perspective of the Falkland's conflict*. SAD: School of Advanced Military Studies, 2010., str. 33

123 Snimka razgovora ministara Velike Britanije i Argentine o Falklandskim otocima (tajni sastanak Ridley-Cavandoli u Ženevi), 10.9.1980., *The National Archives*

124 Margaret THATCHER, *The Downing Street Years*, London: Harper Collins Publishers, 1995., str. 174

125 „Margaret Thatcher: Korozija čelične gospe“ u *Danas*, 20.4.1982.

PRILOG 1

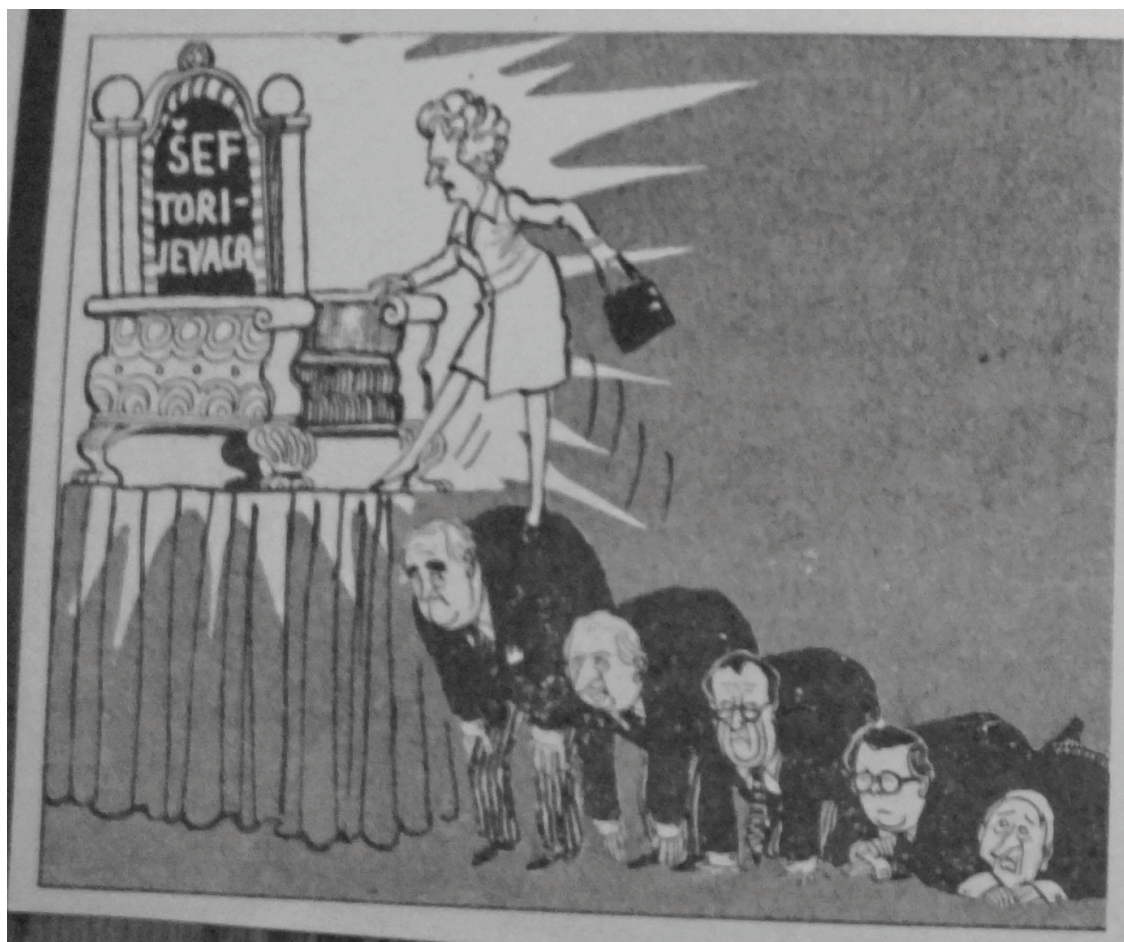
PRILOG 2

Naslovnica novina *The Sun* 4. svibnja 1982. (izvor: *The Sun*, 17.2.2015.)

Kretanje britanskih i argentinskih snaga
(izvor: „*The Falklands Campaign: Distances of Bases*“ u *United States Military Academy*, www.usma.edu, 17.2.2015.)

PRILOG 3

Karikatura uz podnaslov „Politički pogledi M. Thatcher“ u *Nedjeljna Dalmacija*, 2.3.1975.

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 12 2017.

12

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 12 2017.

Pro Tempore

Pro tempore
Časopis studenata povijesti
godina XII, broj 12, 2017.

Glavni i odgovorni urednik
Porin Šćukanec Rezniček

Uredništvo
Mislav Barić, Lucija Balikić, Lucija
Bakšić,
Ivan Grkeš, Ivana Nodilo, Tomislav
Kunštek

Urednici pripravnici
Tea Miroslavić, Josip Humjan

Redakcija
Mislav Barić, Lucija Balikić, Lucija
Bakšić, Ivan Grkeš, Ivana Nodilo,
Tomislav Kunštek, Tea Miroslavić, Josip
Humjan

Tajnica uredništva
Lucija Balikić

Recenzenti
dr. sc. Iskra Iveljić
dr. sc. Tomislav Galović
dr. sc. Nataša Štefanec

Lektura i korektura
Ana Peček
Ivana Klindić

Dizajn i priprema za tisak
Iva Pezić

Prijevod s engleskog jezika
Marko Lovrić
Marta Brkljačić
Porin Šćukanec Rezniček

Prijevod s češkog jezika
Maja Janković

Izdavač
Klub studenata povijesti - ISHA Zagreb

Tisak
Grafokor d.o.o.
J. Mokrovića 6
10090 Zagreb
tel: +385 1 379 44 22
fax: +385 1 379 44 66
www.grafokor.hr

Naklada
Tiskano u 50 primjeraka

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim
radovima izražavaju isključivo stavove
autora i ne predstavljaju nužno stavove
i mišljenja uredništva i izdavača.
Izdanje časopisa ostvareno je uz
novčanu potporu Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu.

Časopis je besplatan.
Dostupno na <http://hrcak.srce.hr/>

Adresa uredništva:
Klub studenata povijesti - ISHA
Zagreb (za: Redakcija „Pro tempore“),
Filozofski fakultet Sveučilišta u
Zagrebu, Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

E-mail:
pt.redakcija@gmail.com
psreznic@gmail.com